

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Улога јавног тужиоца у савременом кривичном
поступку**

(мастер рад)

Ментор
Др. Иван Илић, доцент

Кандидат
Марија Ђорђевић
бр. индекса М057/19-О

Ниш, новембар 2020.

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	4
2. ПОЈАМ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА	5
2.1. Јавно тужилаштво као самостални државни орган	7
2.2. Јавни тужилац као странка у поступку	8
3. ИСТОРИЈАТ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА	9
3.1. Настанак и развој органа јавне оптужбе до Другог светског рата у Србији	10
3.2. Настанак и развој јавног тужилаштва у Србији након Другог светског рата до данас.....	11
4. ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА	14
4.1. Обавезна упутства непосредно вишег јавног тужиоца нижем јавном тужиоцу ...	16
5. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ.....	17
6. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ИСТРАЗИ	25
7. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСТУПКУ ОПТУЖЕЊА.....	29
8. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НА ГЛАВНОМ ПРЕТРЕСУ	32
8.1. Терет доказивања оптужбе	32
8.2. Увођење адверзијалног поступка и процесни положај јавног тужиоца.....	32
9. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НАКОН ДОНОШЕЊА ПРЕСУДЕ	37
9.1. Процесни положај тужиоца у поступку по редовним и ванредним правним лековима	37
10. УЛОГА ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСЕБНИМ ПОСТУПЦИМА И ДИВЕРЗИОНИМ ФОРМАМА.....	39
10.1. Скраћени кривични поступак.....	39
10.2. Споразуми јавног тужиоца и окривљеног.....	40
10.2.1. Споразум о признању кривичног дела.....	41

10.2.2. Споразум о сведочењу окривљеног	43
10.2.3. Споразум о сведочењу осуђеног	43
10.3. Одлагање кривичног гоњења - примена начела опортунитета	44
11. ЗАКЉУЧАК.....	46
ЛИТЕРАТУРА.....	49
САЖЕТАК	52
БИОГРАФИЈА.....	54

1. УВОД

Предмет мастер рада јесте теоријско, практично и критичко сагледавање улоге јавног тужиоца у савременом кривичном поступку, односно након доношења новог Законика о кривичном поступку од 2011. године, када је улога јавног тужиоца умногоме измењена а његов положај добио на знатно већем значају него што је то било ранијим прописима. Дотадашњим важећим прописима, улога јавног тужиоца била је знатно другачија него што је данас. Процесна улога јавног тужиоца је сада у кривичном поступку таква да има највећи „терет“ и одговорност за даљи ток кривичног поступка. Његова улога је у руковођењу предистражним поступком који је по природи ванпроцесног карактера и који обухвата самостално предузимање потребних мера и радњи у циљу откривања кривичних дела и њихових учинилаца и у самом кривичном поступку где јавни тужилац своју функцију остварује предузимањем већег броја различитих процесних радњи, које се односе на спровођење истраге, подизање оптужбе, заступање оптужбе у току поступка пред судом, као и за изјављивање правних лекова против одлука суда. Улога јавног тужиоца у савременом поступку најбоље се може испратити кроз претходни и главни стадијум кривичног поступка према Законнику о кривичном поступку из 2011. године, где јавни тужилац има низ различитих овлашћења и обавеза. У сагледавању улоге јавног тужиоца, не смеју се изоставити овлашћења тужиоца да примени начело опортунитета у складу са Закоником, да закључи споразум о признању кривичног дела, да учествује у посебним поступцима, односно у доношењу одлуке без главног претреса, као и улога чувара законитости.

Законик о кривичном поступку из 2011. године је последња реформа кривичног законодавства која је донела знатне и веће измене на пољу уређења кривичног поступка. Највећа новина у савременом законодавству јесте знатна измена процесне улоге јавног тужиоца у кривичном поступку. Послове и овлашћења које је до тада имао истражни судија, сада прелазе у руке јавног тужиоца и као такви, у складу са уређењем јавног тужилаштва као самосталног државног органа, попримају нове облике, отелотворују се на сасвим нови начин па поред тога што доносе много предности наилазе и на потешкоће у спровођењу.

Циљ мастер рада је да се сагледају фундаменталне измене Законика о кривичном поступку, новине које је Законик донео, промењена улога и значај овакве улоге у савременом кривичном поступку у Србији, примена Законика и самим тим и

ефикасност оваквих измена и преношења великог броја надлежности са суда на тужилаштво. Циљ мастер рада биће и критички осврт на праксу, на то шта су нове измене донеле, у којој мери је „тужилачка истрага“ допринела кривичном поступку а шта се дешава са начелом истине док се покушава убрзати кривични поступак. Улога јавног тужиоца биће сагледана и кроз аргументовану расправу о томе да ли је ефикасност поступка исто што и брзина окончања поступка и шта је, свеобухватно сагледавајући, целисходно у садашњем положају и улози тужилаштва у кривичном поступку. Поставља се питање, како се ригидност организације самог јавног тужилаштва усклађује са новим законодавством, како се јавни тужилац прилагодио новој улози у савременом законодавству и да ли се може очекивати непристрасност и објективност јавног тужиоца приликом вођења поступка упркос хијерахији као главном принципу организације тужилаштва. Кроз обраду мастер рада провериће се хипотезе да су измене довеле до повећања ефикасности кривичног поступка и да је хијерархијско устројство ЈТ неспојиво са самосталношћу и независношћу у поступању јавног тужиоца.

Циљ мастер рада је да се коришћењем нормативног, историјског и компаративног метода, дође до одговора на питања која се намећу, сагледавајући улогу јавног тужиоца у савременом законодавству са више аспеката. Нормативним методолошким поступком интерпретативно ће бити третирани прописи о јавном тужиоцу и његовој улози. Историјски и компаративни метод биће примењени пре свега у истраживању и упоређивању претходног закона и новог закона као и примена нових законских прописа и њихова ефикасност.

2. ПОЈАМ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Јавно тужилаштво је самостални државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости.¹ Пирамидалне је структуре у организацији, са високо израженим начелом хијерархије. Јавни тужилац сада, у складу са новим кривичним законодавством има двоструку улогу, он је у предистражном поступку државни орган који је овлашћен да руководи

¹ Чл. 2. ст.1., Закон о јавном тужилаштву „Сл.гл. РС“, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011, - др. закон, 101/2011, 38/2012, - одлука УС, 121/2012, 101/2013, 11/2014 - одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС

предистражним поступком тако што самостално спроводи све радње на откривању учиниоца кривичног дела, одлучује о диверзионим методама решавања кривичне ствари, одлучује о покретању истраге и након што утврди да постоји оправдана сумња да је неко лице извршило кривично дело, подиже оптужбу, док у другом делу, у главном кривичном поступку, јавни тужилац је странка, односно пред судом је тужилац који стоји наспрам окриљеног и одбране. Јавно тужилаштво као самостални државни орган има изузетно важну процесну улогу у савременом кривичном законодавству управо из разлога што су новинама Законика из 2011. проширена његова овлашћења.

Постоје мишљења да је остваривање законитости основна функција јавног (државног) тужиоца из чега произлази да је тужилац у првом реду „заштитник закона“.² Друго схватање, премда изнето од иностраног аутора може се употребити за одређивање појма јавног тужилаштва у Србији. Тужилаштво се дефинише у односу на његов задатак у демократском поретку, као орган који „предузима кривично гоњење са циљем кажњавања у складу са законом у случајевима у којима би требало да се докаже кривица, док оно истовремено мора да обрати пажњу да осумњичени чије радње нису у супротности са кривичним законима, или коме не може да се докаже кривично дело, не сме да буде кажњен, нити изведен пред суд.“³ Треће схватање је оно које јавно тужилаштво одређује на основу процесног положаја јавног тужиоца у кривичном поступку. Јавни тужилац је према овом схватању странка у кривичном поступку, и у исто време самостални државни орган који има право и дужност да предузима гоњење учинилаца кривичних дела.⁴

Конкретнија и за ову прилику прихватљивија је дефиниција која полази од уставног и законског одређења да је јавно тужилаштво самостални државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и улаже правна средства ради заштите уставности и законитости.⁵

Јавно тужилаштво има једног јавног тужиоца који као старешина органа врши Уставом и законом установљена овлашћења и руководи јавним тужилашством. Сходно одредбама Законика о јавном тужилашству сваки јавни тужилац има одређен број својих

² Д. Пеић, *О положају државног тужиоца*, Београд, 1932, стр. 280.

³ Ј. Денх, *Независност и зависност Јавног тужилаштва у демократској правој држави ,посматрани на примеру Немачке, реферат са Конференције одржане 2006. године*, Београд, 2006, стр. 3.

⁴ М. Грубач, *Кривично процесно право, увод и општи део*, Београд, 2004, стр. 160.

⁵ Ради се традиционалној дефиницији тужилаштва коју је преузео и Устав Републике Србије од 2006. године. (Види: Ч. Стевановић, В. Ђурђић, *Кривично процесно право, процесни субјекти, процесне радње*, Ниш, 1998, стр. 137.)

заменика, који обављају све послове и радње које им јавни тужилац повери. Особље у јавним тужилаштвима чине тужилачки помоћници, тужилачки приправници, те државни службеници и намештеници запослени на административним, техничким, рачуноводственим, информационим и другим пратећим пословима.⁶

2.1. Јавно тужилаштво као самостални државни орган

Јавно тужилаштво је самостални државни орган чија је основна функција гоњење учинилаца кривичних дела за које се гони по службеној дужности, других кажњивих дела⁷ (привредних престапа и прекршаја), као и предузимање мера за заштиту уставности и законитости. Поред ове основне функције јавни тужилац има и друга овлашћења која су одређена другим законима. Законом о парничном поступку, члановима 214. и 421-425. одређен је начин учешћа јавног тужиоца у парничном поступку као и његова овлашћења. Једна од овлашћења јесу да може да учествује у парници у складу са посебним законом, може да предлаже утврђивање чињеница у границама тужбеног захтева и да изјављује правне лекове. Јавни тужилац у складу са Закоником о кривичном поступку, може налагати предузимање одређених радњи полицији, да тражи потребна обавештења и информације од других органа, који су у обавези да тужилаштву тражене податке и обавештења доставе. Све ово је са циљем унапређења рада и квалитетнијег поступања. Функција јавног тужиоца обавља се непристрасно у јавном интересу, ради обезбеђења примене Устава и закона и поштовања и заштите људских права и основних слобода.⁸

У циљу заштите самосталности јавног тужилаштва забрањено је да извршне и законодавне власти утичу на његов рад и његово поступање у предметима коришћењем јавног положаја, преко средства јавног информисања или на било који други начин којим се потенцијално угрожава самосталност.⁹ Управо због тога што је хијерархијска структура ЈТ високо изражена у организацији, обавезна упутства која издаје јавни тужилац заменицима а која се односе на њихов рад и поступање и општа упутства која такође имају обавезујући карактер а која издаје Републички јавни тужилац ради

⁶ Чл. 12. Закон о јавном тужилаштву

⁷ Чл. 2. Закон о јавном тужилаштву

⁸ Чл. 46. Закон о јавном тужилаштву

⁹ Чл. 5. Закон о јавном тужилаштву

постизања законитости, делотворности и једнообразности у поступању (чл. 24 и 25 ЗЈТ) имају утицај на самосталност у раду јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца. Упутства о раду и поступању заменицима и јавним тужиоцима која су обавезујућег карактера, када дође до различитости у ставовима о предмету, директно су у колизији са самосталношћу у раду и одлучивању.

2.2. Јавни тужилац као странка у поступку

На главном претресу, као фази кривичног поступка, јавни тужилац се, уместо као државни орган, јавља у улози странке. Његови циљеви и задаци јесу да, поступајући као државни орган у предистражном поступку и истрази, на основу материјала који је прикупљен у дође до степена оправдане сумње да је одређено лице извршило кривично дело, да подигне оптужни акт, и да као странка, на главном претресу заступа оптужбу пред судом, да предузима све процесне радње у кругу својих овлашћења како би доказао кривицу и да прати ток главног претреса. Јавни тужилац има право да мења чињенични опис кривичног дела које окривљеном ставља на терет, у складу са доказима који су изведени на главном претресу. Тужилац предлаже доказе и испитује сведоке на главном претресу. У завршној речи тужилац предлаже врсту и висину казне којом суд није везан. Јавни тужилац као странка даје карактер кривичном поступку у контексту тога да је поступак адверзијални, на њему је терет доказивања оптужбе као странци у поступку, док окривљени има право да предлаже доказе у своју одбрану и тако (по Законнику) равноправно учествује у кривичном поступку. Кривични суд изводи оне доказе које предлажу странке у поступку. Ниједна од странака не сме бити повлашћена ни у ком погледу, а суд мора да изводи доказе непристрасно и објективно. Мишљења смо да је овакво законско решење у пракси врло често проблем, из разлога што се равноправност странака у кривичном поступку не остварује увек онако како је то предвиђено Закоником. Тужилаштво као државни орган иако пред судом јесте странка, што се тиче прикупљања доказа у формалном смислу, јесте у предности у односу на окривљеног. Као и окривљени у поступку, за неоправдани недолазак на главни претрес, јавни тужилац сноси одређене консеквенце. Што се тиче јавног тужиоца на основу члана 379, уколико изостане са претреса, председник већа има право да обавести надлежног јавног тужиоца и да тражи замену, а уколико то није могуће

обавестиће надлежног тужиоца и Државно веће тужилаца. Циљ законодавца јесте да адверзијалност и страначки карактер доведу до ефикасности кривичног поступка а да ли ће ови циљеви Законика бити остварени, показаће пракса примене важећег Законика о кривичном поступку.

3. ИСТОРИЈАТ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Јавно тужилаштво је, историјски посматрано, релативно нова институција. У најдужем периоду историјског развоја кривичног правосуђа, кривично гоњење предузимала су лица, непосредно оштећена извршеним кривичним делима, али и грађани (систем популарне тужбе).¹⁰ Појава тужилаштва као посебног органа оптужне делатности везује се за период средњег века и захтев владара усмерен према његовим правним заступницима, да се ангажују на заштити интереса владара пред судом. Крајем XVIII иутоку XIX века, у одређеном броју европских земаља долази до промене типа кривичног поступка тако што инквизиторски поступак замењује акузаторни, чиме практично долази до раздвајања суда (као судећег органа) и тужилаштва (као органа задуженог за оптужење). Кроз развој појаве деликата и друштвеног и државног реаговања на ову појаву, дошло се то разликовања кривичних дела од приватноправних деликата, сагледавајући разлику конкретно у нарушеном и повређеном интересу. Са једне стране ту је нарушавање приватног а са друге јавног или друштвеног интереса.

Нарочити значај по питању промене типа кривичног поступка имала је Француска револуција из 1789. године и реформе закона до којих је дошло продором слободоумних идеја Револуције у праксу.¹¹ Француска се сматра колевком јавног тужилаштва, а савремени вид јавног тужилаштва инаугурисан је Француским законом о кривичној истрази (*Code d'instruction criminelle*) из 1808. године. Овај модел организације јавног тужилаштва преузимају Немачка, Аустрија и остале државе континенталне Европе.¹²

¹⁰ С. Кнежевић, Кривично процесно право, општи део, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2015. Године, стр.139-140

¹¹ С. Бејатовић, Г. Илић, Д. Суботић, *Јавнотужилачки приручник*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, 2008, Београд, стр. 24

¹² *Ibidem*

3.1. Настанак и развој органа јавне оптужбе до Другог светског рата у Србији

Установљавању јавног тужилаштва као засебног органа претходило је нормирање начина вршења оптужне функције и поверавање те функције полицијским органима или судовима. У акту под називом Устројство окружних судова (Устројеније судова окружни) донетом 1840. године сусрећемо одредбе о вршењу оптужне функције од стране полицијских власти. Током судског поступка полицијске власти дужне су да врше оптужну делатност, јер *“онај, који кривца Суду наиспит преда, сматрати се мора као јавни тужитељ његов који је дужан злочинство учињено са свима доказателствима Суду предложити”* (чл. 11).¹³

Из најстаријих сачуваних повеља и биографија феудалне Србије види се да је владајући слој друштва још од 12. века све теже прекршаје против државе и поретка, против имовине и личности за "кривину", "длг", "сагрешеније" итд. прогласио за кривична дела и даје њихово кажњавање мање-више узео у своје руке. Српска држава врло рано почиње да користи различита средства кривичног гоњења ради заштите својих интереса.¹⁴ Србија је већ на почетку 13. века "Крмчијом" Светог Саве добила чврсти кодекс правног поретка и постала правна држава, на темељима богатог старогрчког и римског права. У законском делу Номоканона кључно место имају текстови који подржавају тезу о супрематији канонског права и потчињености владара законима и слободи владара као суверена у свом домену и цркве у сопственој јурисдикцији.¹⁵ Душанов Законик из 1349. и 1354. године не сматра злочинство више само грађанском ствари странака, већ га третира као дело којим се руши јавни ред и општи интереси које је држава позвана да штити, али поступак углавном није вођен по службеној дужности и у највећем броју случајева није покретан од стране службених лица, већ од стране грађана, односно оштећених: Након тога, губитком државне самосталности Србија је била изгубила и своје законодавство, али је Душанов закон остао оличење појма закона и законодавства.¹⁶ Позивајући старешине на Скупштину априла 1804. године у Остружници, Карађорђе је наредио: Србија тада није имала ниједног писаног закона, нити људи који би ове могли написати и примењивати. Поновно успостављање јавне тужбе остварује на својствен начин Наставленије Проте

¹³В. Ђурђић, Н. Ранђеловић, Г. Илић, Српско државно тужилаштво 1804, Ниш, 2004, стр. 43

¹⁴ Сајт Републичког јавног тужиоца, <http://www.rjt.gov.rs/ci/> приступљено 04/10/2020

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Ibidem

Матеје од 11. јануара 1811. године у коме се прописује за старешине и војводе следеће: Начело оптужбе изграђено још Душановим закоником спроведено је и у Законнику о поступку судском у кривичним делима Кнежевине Србије од 20. фебруара 1865. године.¹⁷

Потпуније нормативно уређивање оптужне функције извршено је Законом о поступку судском у кривичним делима из 1865. године. По том закону “ислеђујуће и истражујуће власти” у кривичном поступку су кметови, среске окружне полицијске власти и окружни судови. Истражне радње за кривична дела која се гоне по службеној дужности по правилу су предузимали полицијски органи. У важнијим и сложенијим случајевима полиција може одмах на почетку ислеђења доставити предмет суду који је одређивао судију за ислеђење и подношење тужбе суду. Ислеђујући судија имао је статус државног тужиоца (чл. 22. Законика).¹⁸

У “Браничу“ из 1905. године се по први пут на детаљан начин износи положај иследних органа у правосудном систему тадашње Србије. Посебни орган у “предистрази углавном је полицијска власт, а у главној или специјалној истрази државни тужилац и првостепени судови”. По члану 3 Закона о истражним властима органи иследних власти потпуно су одвојени и независни од судских. Иследни одбор је нарочити орган ислеђивања и чине га државни тужилац и судски писар.¹⁹

3.2. Настанак и развој јавног тужилаштва у Србији након Другог светског рата до данас

У току Другог светског рата, упоредо са стварањем нове власти и судског система, стварала се и посебна служба јавног тужилаштва. Зачетке ове службе у току рата налазимо у функцији истражитеља, установљеног Уредбом о војним судовима од 1944. године, који је, поред руковођења ислеђењем, заступао оптужбу пред судом. Даљи развој јавног тужилаштва у Србији био је динамичан јер је пратио развој државе као и њеног уређења. Након Другог светског рата први пропис о тужилаштву била је Одлука АВНОЈ-а број 13321 о установљењу и надлежности Јавног тужиоца ДФЈ од 03.02.1945. године.²⁰ Одлуком је оснивана јавно тужилаштво ДФЈ, као посебан и јединствен орган и истовремено су утврђене његове надлежности и уређење. По Одлуци јавном тужиоцу

¹⁷ Ibidem

¹⁸ В. Ђурђић, Н. Ранђеловић, Г. Илић, *Op.cit* стр. 60-61

¹⁹ Г. Илић, М. Матић Бошковић, *Јавно тужилаштво у Србији – историјски развој међународни стандарди упоредни модели и изазови модерног друштва*, Београд, 2019, стр. 11-12.

²⁰ „Службени лист ДФЈ“, број 4/45

ДФЈ поверење врховни надзор над тачним испуњавањем закона и одлука са законском снагом од органа извршне власти, службених особа и грађана (члан 1. Одлуке). Јавном тужиоцу и његовим органима у федералним јединицама припадало је право законске интервенције и редовне жалбе у сваком стадијуму поступка. Поред тога, јавни тужилац је имао и право надзорне жалбе која се изјављивала против правноснажне одлуке (члан 2).²¹

Први целовит пропис о послератном тужилаштву је Закон о јавном тужиоштву од 1946. године.²² Функционисање јавног тужилаштва у периоду важења овог закона (1945–1953) неопходно је посматрати у светлу нормативног положаја јавног тужилаштва. Закон о јавном тужиоштву донет 1954. године²³ био је наредни пропис о организацији јавног тужилаштва. Закон о јавном тужилаштву од 1965. године,²⁴ је концепцијски сличан претходном закону. Основни задатак јавног тужилаштва је гоњење учинилаца кривичних дела и ова функција тужилаштва је нормирана на истоветан начин, као и у претходном закону. Закон из 1965. године није унео битне новине, тужилаштво је као орган Скупштине било подређено извршним већима.

Следећа измена у државном уређењу доноси и измене на пољу уређења и јавног тужилаштва, односно следећи закон је Закон о савезном државном тужилаштву из 1974. године²⁵, који је донет врло брзо након усвајања Устава из 1974. године. Овај закон је Савезно јавно тужилаштво дефинисао као самостални државни орган који у оквиру права и дужности федерације врши гоњење извршилаца кривичних дела и привредних престапа, улаже правна средства ради заштите уставности и законитости и врши друге послове одређене савезним законом. С друге стране, садржај три базична принципа организације јавног тужилаштва (монократизам, хијерархија и самосталност) истоветан је са садржајем тих принципа у законима из 1946, 1954. и 1965. године. Неспутана хијерархија и ограничена самосталност су „историјски“ принципи организације тужилаштва, који су нашли своје место и у Закону о Савезном јавном тужилаштву из 1974. године.²⁶ По Закону о јавном тужилаштву СР Србије из 1977. године²⁷ јавно

²¹ Поједини теоретичари сматрају да је садашњи ванредни правни лек захтев за заштиту законитости води порекло из послератне надзорне жалбе.

²² „Службени лист ФНРЈ“, број 60/46.

²³ „Службени лист ФНРЈ“, број 51/54.

²⁴ „Службени лист СФРЈ“, број 7/65.

²⁵ „Службени лист СФРЈ“, број 21/77.

²⁶ Г. Илић, В. Ацић, С. Бејатовић и др. *Јавнотужилачки приручник* Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009, стр. 28.

²⁷ „Службени гласник СР Србије“, бр. 6/77

тужилаштво у Србији је „самостални државни орган који гони учиниоце кривичних дела и других законом кажњивих дела (привредни преступи и прекршаји), предузима законом одређене мере за заштиту интереса друштвене заједнице и улаже правна средства ради заштите уставности и законитости“.

Најважнија тековина Закона о јавном тужилаштву Републике Србије из 1991. године²⁸ је што је овим законом у доброј мери извршена деполитизација тужилаштва.²⁹ Такав законодавни приступ произлазио је из уставног система СРЈ који се определио за модел организације јавног тужилаштва према којем постоје два паралелна тужилачка система. Један на нивоу федерације, савезни са одговарајућим овлашћењима на целој територији државе, и тужилаштва на нивоу федералних јединица која своју надлежност остварују само у федералној јединици за коју су основана.³⁰ Упоредјујући садржај базичних принципа организације јавног тужилаштва у Закону из 1929. године, као и послератним законима, уочавамо знатну сличност у начину на који су они уређени, посебно принципи хијерархије, једновласти и самосталности. На основу анализе закона можемо да закључимо и да су неограничена хијерархија, искључивање било каквог облика колективног одлучивања и ограничена самосталност „традиционални“ принципи уређења тужилаштва у Србији који су некритички преузимани из једног у други закон. Овако одређена организација тужилаштва, сасвим сигурно, утицала је на његово функционисање. Када то кажемо, пре свега мислимо на начело ограничене самосталности тужилаштва које се, имајући у виду традиционалну надмоћност извршних органа над другим државним органима, једино могло манифестовати као утицај органа извршне власти на рад тужилаштва.³¹ Када се резимира, после Другог светског рата, јавно тужилаштво као орган развија се одмах након 1946. године. Јавног тужилаштво у том периоду било је организовано не као јединствена организација већ као део тужилачких органа састављених од Савезног тужиоца и две републичке јавнотужилачке организације. Такозване јавнотужилачке организације нису биле у подређеном положају у односу на Савезног тужиоца али је он имао неки утицај на њих када су били у питању савезни закони. Суштина монократског уређења јесте да све послове из надлежности јавног тужилаштва обавља једно лице – **јавни тужилац**. Овај

²⁸ „Службени гласник РС“, бр. 43/91

²⁹ С. Бејатовић, Г. Илић, Д. Суботић, *op.cit.* стр. 29

³⁰ М. Гашовић, *Организација и функције јавног тужилаштва у Савезној Републици Југославији*, магистарски рад одбрањен на Правном факултету Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1999, стр. 30–31.

³¹ Г. Илић, В. Ацић, С. Бејатовић и др. *Op.cit.* стр. 30.

принцип је на тај начин први пут уобличен Законом о јавном тужилаштву из 1946. године³² и у неизмењеном облику је опстао до данас.

4. ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Законом о јавном тужилаштву је регулисана организација јавног тужилаштва. Загођење свих кажњивих дела и заштиту уставности и законитости установљено је јавно тужилаштво као самостални државни орган. Друштвени интерес, због кога се иначе и води кривични поступак, захтева да се утврди потпуна и неспорна истина о чињеницама које чине основу кривичне одговорности окривљеног, јер кажњен сме бити само онај окривљени, чија је кривична одговорност потпуно и неспорно утврђена. На овом темељу засновано је и право државе на кажњавање – тзв. *Ius puniendi*.³³ Јавно тужилаштво је организовано као строго централистички и хијерархијски државни орган чију пирамидалну организацију чине надлештва различитог ранга - најнижа су *Основна јавна тужилаштва*, затим *Виша јавна тужилаштва*, изнад њих су *Апелациона јавна тужилаштва* док се на врху пирамиде налази *Републичко јавно тужилаштво*.³⁴ Јавно тужилаштво као самостални државни орган, своје уређење темељи на неколико важних принципа или начела, која омогућавају вршење јавнотужилачке функције. То су следећа начела 1) *Начело јединства и недељивости* - испољава се како кроз вертикалну повезаност нижих и виших јавнотужилачких органа, где сваки виши јавни тужилац има надређен положај у односу на нижег јавног тужиоца, тако кроз повезаност јавног тужиоца, његових заменика и тужилачких помоћника, где су сви у јавном тужилаштву подређени јавном тужиоцу.³⁵ 2) *Начело хијерархије* - испољава се како на унутрашњем тако и на спољашњем плану, а састоји се у подређености нижих јавних тужилаца вишим и у подређености свих заменика и помоћника јавном тужиоцу. Сваки јавни тужилац може да изда нижем тужиоцу обавезно упутство за поступање у конкретном случају, а

³² „Службени лист ФНРЈ“, бр. 60/1946.

³³ Х. Сијерчић-Чолић, *Начело материјалне истине у кривичном поступку*, Зборник „Савремене тенденције кривичног процесног законодавства у Србији и регионална кривичнопроцесна законодавства (нормативни и практични аспекти)“, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2012, стр. 69-91.

³⁴ В. Ђурђић, *Кривично процесно право – општи део*, Ниш, 2014. стр. 157

³⁵ В. Вујошевић, *Положај јавног тужиоца у предистражном поступку*, Мастер рад, Правни факултет у Нишу, 2015. стр. 7

Републички јавни тужилац сваком јавном тужиоцу, у свакој фази и у сваком стадијуму првостепеног поступка или поступка по правним лековима. Обавезно упутство за поступање у појединим предметима виши јавни тужилац може издати када сматра да постоји сумња у ефикасност и законитост поступања нижег јавног тужиоца.³⁶ У основи једног од најважнијих начела хијерархије јесте надређеност непосредно вишег јавног тужиоца нижем јавном тужиоцу. Нижи јавни тужилац подређен је непосредно вишем јавном тужиоцу, а ниже јавно тужилаштво непосредно вишем јавном тужилаштву. Основно јавно тужилаштво је ниже у односу на више јавно тужилаштво, а више јавно тужилаштво је ниже у односу на апелационо јавно тужилаштво. Јавно тужилаштво посебне надлежности и апелационо јавно тужилаштво је ниже у односу на Републичко јавно тужилаштво. Сваки јавни тужилац је подређен републичком јавном тужиоцу и свако јавно тужилаштво Републичком јавном тужилаштву³⁷ 3) *Начело монократског уређења* - као што се из самог назива може закључити, подразумева да сва власт у јавном тужилаштву припада једном лицу, јавном тужиоцу.³⁸

Организација државног органа који има циљ да гони учиниоце кривичних дела заснована је на још неколико начела, самосталности, потчињености нижег јавног тужиоца обавезним упутствима вишег јавног тужиоца. Начела рада јавног тужилаштва су законитост, легалитет, опортунитет, начело деволуције и супституције, начело мутабилитета, начело економичности и ефикасности. Што се тиче начела уређења ЈТ, јавни тужилац мора да поступа самостално, да има своју функционалну независност, без могућности било каквог недозвољеног утицаја, рад се организује по начелу хијерархије као што је већ речено, пирамидалне је структуре са Републичким јавним тужиоцем на врху пирамиде, а своје послове тужиоци обављају сами без зборног одлучивања. У раду морају поступати у складу са законом, имају обавезу да гоне учиниоце кривичних дела и могућност да одложе гоњење уз испуњење законских услова, као садржај хијерархијског овлашћења јављају се начело деволуције (право вишег да непосредно врши послове нижег тужиоца) и начело супституције (право вишег тужиоца да повери послове једног нижег тужиоца, повери другом, нижем тужиоцу). Начело монократског одлучивања утврђује надлежност јавног тужиоца у погледу начина и облика кривичног гоњења. Суштина овог начела је да све послове из

³⁶ Ibidem

³⁷ Чл. 16. Закон о јавном тужилаштву;

³⁸ Ibidem

надлежности јавног тужилаштва обавља једно лице.³⁹ док по принципу мутабилитета јавни тужилац може одустати од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање санкције, а ако отпочне главни претрес до његовог закључења или до рочишта за изрицање кривичне санкције. Непристрасност је једна од карактеристика и руководних принципа којих морају да се придржавају јавни тужилац и заменик јавног тужиоца приликом обављања послова који су им поверени. Функција јавног тужиоца врши се у јавном интересу ради обезбеђивања примене Устава и закона, при чему се мора обезбедити поштовање и заштита људских права и основних слобода. Функција јавног тужиоца мора се вршити непристрасно.⁴⁰ Права и дужности јавног тужиоца су знатно проширена, пре свега, надлежношћу да спроводи истрагу и поверавањем примарне доказне иницијативе.⁴¹ Начелно, јавни тужилац као носилац функције дужан је да ради у складу са Уставом и законом. Тужилац у свом раду мора да буде самосталан у том смислу да ниједан утицај ван тужилаштва није дозвољен, ни медијски ни политички ни било какав други непримерен притисак на рад и доношење одлуке. У том сегменту, поставља се питање да ли се ограничава његова самосталност у одлучивању и да ли се задире у интегритет тужиоца и његове одлуке и поступања?

4.1. Обавезна упутства непосредно вишег јавног тужиоца нижем јавном тужиоцу

Овај институт је директна и непосредна примена начела хијерархије у организационој структури јавног тужилаштва. Непосредно виши јавни тужилац може издати нижем јавном тужиоцу обавезно упутство за поступање у појединим предметима када постоји сумња у ефикасност и законитост његовог поступања, а Републички јавни тужилац обавезно упутство свим јавним тужиоцима. Обавезно упутство издаје се у писменој форми и мора садржати разлог и образложење за његово издавање. Изузетно, јавни тужилац може да изда усмено обавезно упутство када је то неопходно ради предузимања радњи које не трпе одлагање. У том случају обавезно упутство у писменом облику доставља се у року од три дана од дана издавања усменог упутства.⁴² На основу чл. 24 и 25 Закона о јавном тужилаштву јавни тужилац може издати обавезна упутства заменику јавног тужиоца у вези са радом и поступањем, а

³⁹ С. Бејатовић, Г. Илић, Д. Суботић, *op.cit.*, стр. 21-22

⁴⁰ Чл. 46. Закон о јавном тужилаштву.

⁴¹ С. Бељански, Г. Илић, М. Мајић, *Законик о кривичном поступку, Предговор*, Београд, 2011. стр.18

⁴² Чл 18. Закон о јавном тужилаштву.

Републички јавни тужилац у писаној форми може издати општа упутства са обавезујућим карактером за поступање свих јавних тужилаца ради постизања законитости, делотворности и једнообразности у поступању.

5. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПРЕДИСТРАЖНОМ ПОСТУПКУ

Изменама у кривичнопроцесном законодавству које су биле резултат Законика из 2011. године постигнута је реформа законодавства. Реформа је имала постављене циљеве, стварање нормативне основе за ефикаснији и бржи поступак који неће утицати на поштовање међународних аката и поштовање људских права и слобода и усклађивање кривичнопроцесног законодавства са савременим компаративним законодавствима.⁴³

Великим новинама које су унесене у Законик, дошло се свакако до циљаних резултата и њима се умногоме изменила структура кривичног поступка данас. Изменила су се овлашћења тужиоца и фазе кривичног поступка, али су се ове промене дешавале систематично и трајале су дуги низ година, почев од измена Законика из 2001. године који уводи велике и значајне новине. У првом реду, Закоником из 2001. уведене су промене: проширивање могућности примене начела опортунитета кривичног гоњења и на пунолетне учиниоце кривичних дела, и то на два начина (могућност одлагања кривичног гоњења и могућност одбацивања кривичне пријаве у случају стварног кајања); увођење могућности изрицања кривичних санкција без главног претреса, такође на два начина (у поступку за кажњавање главног претреса и у поступку за кажњавање и изрицање условне осуде од стране истражног судије);⁴⁴ проширивање функционалне надлежности судије појединца; проширивање могућности вођења скраћеног кривичног поступка и за кривична дела за која је предвиђена казна затвора до пет година; ограничавање укупног трајања притвора; одређивање рока за вештачење и прописивање последица пропуштања одређеног рока; одређивање процесног тренутка до којег се лице које ужива право имунитета може позвати на

⁴³ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, 2013. Београд, 2013, 2-3 страна

⁴⁴ *Ibidem*

имунитет; ограничење броја бранилаца једног окривљеног лица; установа кривичног гоњења по предлогу оштећеног лица; нове мере према субјектима који својим понашањем онемогућавају или отежавају одржавање главног претреса; одређивање рока за повраћај привремено одузетих предмета и сл.⁴⁵ Стварање основе, односно темеља реформе трајало је од 2001. године, преко измена из 2004. и из 2009. Рад на том законском пројекту је окончан усвајањем новог Законика о кривичном поступку из 2011. године.⁴⁶ Све ове измене које су системски уношене у кривичнопроцесно законодавство, кулминирале су доношењем Законика из 2011. године када је тужилац добио нова овлашћења а кривични поступак нове фазе и стадијуме. У складу са одредбама Законика из 2011. године у погледу тока кривичног поступка теоретичари су кривични поступак поделили на следеће целине и стадијуме: **претходни стадијум, главни стадијум и стадијум поступка по правним лековима**. Претходни стадијум поступка има три фазе поступка – предистражну, истражну и фазу оптужења док се главни стадијум поступка састоји такође из три фазе – фазе припремања главног претреса, главног претреса, изрицања и објављивања првостепене одлуке.⁴⁷

Поступак по правним лековима као *трећи могући стадијум* поступка уопште може бити поступак по редовним и поступак по ванредним правним лековима⁴⁸, који такође има припремни и главни стадијум. Уколико би се кривични поступак посматрао у контексту субјеката који учествују у њему, постојала би подела практично на два стадијума а то су тужилачки и судски стадијум. Предистражни поступак и истрага, сагласно новој улози јавног тужиоца, представљају тужилачки део поступка док потврдом оптужнице, поступак из тужилачког прелази у судски стадијум поступка.⁴⁹ На основу напред наведеног, треба истаћи да је тужилац са много значајнијом улогом сада у новом законодавству, а посебно у предистражном, који је ванпроцесног карактера и да је јавни тужилац руководилац овог дела поступка. Његова сврха је да се истражи потенцијални кривични догађај до степена сумње који омогућава доношење одлуке о формалном покретању или непокретању истраге.⁵⁰ С обзиром на све ово може се такође закључити да нови кривични поступак суштински посматрано познаје две

⁴⁵ Ibidem

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, 2013. Београд, 2013, Стр.4

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Ibidem

истражне фазе: предистражни поступак као неформалну истрагу и истрагу која се спроводи на основу формалне одлуке - **наредбе јавног тужиоца**, у зависности од тежине кривичног дела или оштећеног.⁵¹ Што се тиче овлашћења јавног тужиоца, она су проширена тако да сада по новим одредбама јавни тужилац има широк дијапазон овлашћења. За кривична дела за која се гони по службеној дужности, јавни тужилац је надлежан да:

- 1) руководи предистражним поступком;**
- 2) одлучује о непредузимању или одлагању кривичног гоњења;**
- 3) руководи истрагом;**
- 4) закључи споразум о признању кривичног дела и споразум о сведочењу**
- 5) подиже и заступа оптужбу пред надлежним судом;**
- 6) одустане од оптужбе;**
- 7) изјављује жалбе против неправноснажних судских одлука и да подноси ванредне правне лекове против правноснажних судских одлука;**
- 8) предузима друге радње када је то одређено Законом.⁵²**

Јавни тужилац у кривичном поступку у савременом кривичном законодавству, с обзиром да има двоструку процесну функцију, у предистражном поступку предузимајући радње као самостални орган са циљем прикупљања доказа и откривања учиниоца кривичног дела има значајно већу улогу у том делу кривичног поступка. Пре реформе то овлашћење је имао истражни судија. С обзиром на његова овлашћења и његову улогу у предистражном поступку, он има могућност да одлучи како ће се ова фаза поступка завршити, односно да ли ће покренути кривични поступак, применити неку од диверзионих форми или одбацити кривичну пријаву. Јавни тужилац може одустати од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, а од оптужбе па надаље – до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције.(чл. 497 ЗКП РС/11).

Јавни тужилац као носилац функције кривичног гоњења за дела за која се гони по службеној дужности је руководилац предистражног поступка. Јавни тужилац управља радњама свих органа који учествују у поступку. Законик о кривичном поступку чл. 44. обавезује све органе који учествују у поступку да поступају по налогу тужилаштва, па је ставом 1 и 2 члана 44 прописано да су полиција и сваки други државни орган дужни

⁵¹ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Op.cit.* 2-3

⁵² Чл. 43. Законика о кривичном поступку „*Сл.гл.РС*“, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019)

да постане по налогу тужилаштва и доставе тражене податке и обавештења. Јавно тужилаштво може, у складу са чл. 44, уколико се орган оглуши о одређену наредбу тужилаштва и не достави тражена обавештења, податке и информације, да обавести надлежне о томе, старешину органа унутрашњих послова, надлежног министра или тело скупштине. Ако у року од 24 часа од када је примљено обавештење из става 2 члана 44, полиција и други државни орган не постане по захтеву јавног тужиоца из става 1 чл. 44 јавни тужилац може затражити покретање дисциплинског поступка против лица за које се сматра да је одговорно за непоступање по његовом захтеву.⁵³

Са циљем повећања ефикасности функције коју јавни тужилац има у предистражном поступку, Законик прописује мноштво нових овлашћења за тужиоца. У складу са чл. 288, ЗКП РС/11 јавни тужилац може сам да позива грађане и да од њих прикупља обавештења у својству грађана. То овлашћење има и полиција, с тим што се поштују правила која важе за органе унутрашњих послова а која се односе на правила о позивању грађана и трајања разговора у коме се прикупљају обавештења. О прикупљању обавештења саставља се службена белешка, наводе се подаци лица које даје обавештење које се мора поучити о томе да њихов исказ може послужити за одлучивање у предистражном поступку, односно бољем разјашњењу ствари али се службена белешка у којој је лице дало потребна обавештења не може користити као доказ у кривичном поступку. Јавни тужилац такође, у складу са чл. 166-170 ЗКП РС/11 у предистражном поступку може наложити неколико посебних доказних радњи, као нпр. надзор и тајно снимање телефонских разговора или комуницирања путем других техничких средстава и оптичка снимања осумњичених за одређене групе кривичних дела. Јавни тужилац може спроводити истражне радње са циљем откривања учиниоца кривичног дела и пре покретања кривичног поступка.

Као носилац функције гоњења за тзв. официјелна кривична дела, јавни тужилац је једини државни орган овлашћен за пријем кривичних пријава. Кривичне пријаве се подносе надлежном јавном тужиоцу, писмено или усмено. Ако је пријава донета неком другом државном органу или ненадлежном јавном тужиоцу, они су дужни да пријаву приме и да је одмах доставе надлежном јавном тужиоцу.⁵⁴

За официјелна кривична дела јавни тужилац је руководиоца предистражног поступка. Да би успешно реализовао ту своју руководећу улогу, јавни тужилац је

⁵³ Чл. 44. Закон о јавном тужилаштву

⁵⁴ В. Ђурђић, Д. Суботић, *Процесни положај јавног тужилаштва и ефикасност кривичног поступка*, Београд, 2008, стр. 9-10.

снабдевен одговарајућим овлашћењима која му омогућавају да координира и усмерава делатност других државних органа, првенствено полиције, чија је законска дужност да откривају кривична и друга кажњива дела и њихове учиниоце, у циљу остваривања ефикасне кривичноправне заштите.⁵⁵

Новим процесним законодавством предвиђено је да јавни тужилац руководи предистражним поступком док су други органи истим законом обавезани да учествују у предистражном поступку, на тај начин што ће, по налогу тужилаштва достављати информације и обавештења, а органи унутрашњих послова обавештавати јавног тужиоца о свим радњама које су преузели са циљем откривања учиниоца кривичног дела. Чланом 282 ст. 5 Законика о кривичном поступку предвиђено је да је полиција дужна да поступи по захтеву јавног тужиоца и да га обавести о мерама и радњама које је предузела најкасније у року од 30 дана од дана када је примила захтев.⁵⁶ Изразито надређен положај јавног тужиоца према полицији обезбеђује овлашћење да у току предистражног поступка од полиције преузме вршење било које радње коју је полиција самостално започела (члан 285 став 5), на основу својих законских овлашћења.⁵⁷

Члановима 68 и 69 Законика о кривичном поступку, јавни тужилац је задужен и за саслушање ухапшеног лица које је полиција дужна да му спроведе без одлагања. Јавни тужилац је дужан да ухапшеног поучи о његовим правима и то да одмах на језику који разуме буде обавештен о разлогу хапшења, пре него што буде саслушан, има са браниоцем поверљив разговор који се надзире само гледањем, а не и слушањем, да захтева да без одлагања буде обавештен неко од чланова његове породице или друго њему блиско лице, захтева да га без одлагања прегледа лекар кога слободно изабере, а ако он није доступан, лекар кога одреди јавни тужилац, односно суд, да ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу, да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца у складу са одредбама Законика о кривичном поступку, да његовом саслушању присуствује бранилац, да непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака.⁵⁸

Поред тога јавни тужилац је дужан да му омогући да без одлагања, о хапшењу обавести члана своје породице или друго блиско лице, као и дипломатско-конзуларног

⁵⁵ В. Ђурђић, Г. Илић, Р. Лазић и др. *Јавно тужилаштво и полиција, изазови тужилачке истраге*, Београд, 2017. Стр. 8

⁵⁶ Чл.282 Законик о кривичном поступку

⁵⁷ В. Ђурђић, Г. Илић, Р. Лазић и др. *Op.cit.* стр. 10.

⁵⁸ Чл. 68 и 69. Законик о кривичном поступку

представника државе чији је држављанин, односно представника овлашћене међународне организације јавноправног карактера, ако је питању избеглица или лице без држављанства.⁵⁹ Одмах после саслушања, јавни тужилац ће одлучити да ли ће ухапшеног пустити на слободу или ће судији за претходни поступак предложити одређивање притвора. Јавни тужилац иако је руководилац предистражног поступка нема законско право да одређује притвор, већ га само предлаже, док је судија за претходни поступак овлашћен да одреди притвор а јавни тужилац може да задржи осумњиченог најдуже 48 сати без судије за претходни поступак.

Дакле, у складу са чланом 211 ЗКП-у, јавни тужилац може предложити суду да одреди притвор према лицу за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело ако: 1) се крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства; 2) постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче; 3) особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети; 4) је за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице кривичног дела су довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка.⁶⁰

Члановима 290-293 Законика о кривичном поступку, предвиђено је да изузетно ради саслушања, јавни тужилац може задржати лице које је полиција ухапсила због постојања неког од разлога за одређивање притвора, лице које је ухапшено при извршењу кривичног дела које се гони по службеној дужности, као и лице које је полиција позвала у својству осумњиченог или је које је то својство стекао у току прикупљања обавештења, при чему је задржавање ограничено на 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив. О задржавању, јавни тужилац или по његовом одобрењу полиција одмах, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом

⁵⁹ Чл. 69. Законик о кривичном поступку

⁶⁰ Чл. 211. Законик о кривичном поступку

саопштено да је задржан, доноси и уручује решење. Против решења о задржавању осумњичени и његов бранилац имају право жалбе у року од шест часова од достављања решења. О жалби одлучује судија за претходни поступак у року од четири часа од пријема жалбе. Жалба не задржава извршење решења. Од тренутка када орган поступка донесе решење о задржавању, осумњичени мора имати браниоца. Ако осумњичени сам, у року од четири часа, не обезбеди браниоца, јавни тужилац ће му га обезбедити по службеној дужности, по редоследу са списка адвоката који доставља надлежна адвокатска комора.

Члановима 161-187 Законика, предвиђена су и овлашћења јавног тужиоца у погледу посебних доказних радњи. Посебне доказне радње се спроводе и одређују се према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело из чл. 162 Законика, а на други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.⁶¹

Поред наведених овлашћења јавног тужиоца у предистражном поступку, ЗКП предвиђа јавном тужиоцу још нека овлашћења. Јавни тужилац, у складу са члановима 140-146 Законика, има право да нареди узимање биометријских узорака, узорака биолошког порекла, форензичко-генетичку анализу, има право да одреди обдукцију леша, да нареди прибављање података од банке и друге финансијске организације о рачунима које има или које контролише осумњичени. Јавни тужилац може захтевати да суд одреди надзор над сумњивим трансакцијама, као и да суд обустави сумњиву трансакцију.

Приликом вршења своје функције сви јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца самостални су у вршењу својих овлашћења и зато је забрањен сваки утицај на рад тужилаштва и на поступање у предметима од стране извршне и законодавне власти коришћењем јавног положаја, средстава јавног информисања или на било који други начин којим може да се угрози самосталност у раду тужилаштва. У том смислу јавни тужилац и заменик јавног тужиоца дужни су да одбију сваку радњу која представља утицај на самосталност у раду тужилаштва.⁶²

Сагледавајући однос полиције и тужилаштва, функционално и формално, полиција као орган унутрашњих послова јесте у потпуности подређена јавном тужилаштву и дужна је да спроводи радње по налогу тужилаштва. По правилу,

⁶¹ Чл.161. Законика о кривичном поступку

⁶² В. Вујошевић, *op.cit.*. Стр. 13

полиција предузима мере самостално и без налога јавног тужиоца, ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело које се гони по службеној дужности, да се пронађе учинилац, да се не сакрије, или не побегне, као и да се обезбеде трагови кривичног дела, или предмети који могу послужити као доказ.⁶³

Новим Закоником о кривичном поступку успоставља се потпуна наредбодавна власт тужиоца над полицијом, коју не прате дисциплинска овлашћења тужиоца, будући да јавни тужилац нема право да изриче дисциплинске мере, већ искључиво право да иницира дисциплински поступак. Већину радњи у предистражном поступку фактички врши полиција, која је по логици ствари оперативнија, јавни тужилац полицији може издавати обавезујуће налоге, при чему су му на располагању јачи процесно правни механизми деловања на полицију у предистражном поступку у односу на ранија решења која је законодавац предвиђао. Иако је могућност иницирања дисциплинског поступка велики напредак у односу на ЗКП из 2001. године, штета је што није предвиђена могућност јавног тужиоца да учествује у поступку и да буде обавештен о исходу.⁶⁴

Сва нова овлашћења која јавни тужилац има по Законнику из 2011. године омогућавају му изузетно важну процесну улогу у предистражном поступку. Јавни тужилац на основу свих поменутих и наведених овлашћења предузима све радње на откривању учиниоца кривичног дела и прикупља доказе за оптужење. Сав доказни материјал који јавни тужилац прикупи у овој фази поступка, када укаже на оправдану сумњу да је одређено лице извршило кривично дело, приступа се фази оптужења. Након предистражног поступка, Законик о кривичном поступку у глави XVI, од члана 295 до члана 313 прописује фазу истраге, разлоге, услове, начин спровођења и окончање.

⁶³ Чл..286, Законик кривичном поступку

⁶⁴ С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад, 2013, стр.59.

6. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ИСТРАЗИ

У складу са чланом 295. Законика о кривичном поступку истрага се покреће:

- 1) против одређеног лица за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело;
- 2) против непознатог учиниоца када постоје основи сумње да је учињено кривично дело.

У истрази се прикупљају докази и подаци који су потребни да би се могло одлучити да ли ће се подићи оптужница или обуставити поступак, докази који су потребни да се утврди идентитет учиниоца, докази за које постоји опасност да се неће моћи поновити на главном претресу или би њихово извођење било отежано, као и други докази који могу бити од користи за поступак, а чије се извођење, с обзиром на околности случаја, показује целисходним.⁶⁵

Према одредбама 298-299 Законика, истрага у кривичном поступку покреће се наредбом о спровођењу истраге која мора да се у складу са законом донесе пре прве доказне радње или непосредно након прве радње, а тужилац је у обавези да донесе наредбу најкасније 30 дана од дана када је примио обавештење о првој доказној радњи коју је предузела полиција. Јавни тужилац спроводи истрагу, одређене доказне радње може поверити другом органу, а остали органи дужни су да јавном тужилаштву у спровођењу истраге одствае све оно што надлежно тужилаштво од њих тражи. Јавни тужилац је дужан да предузме све радње у својој надлежности на откривању учиниоца кривичног дела. Након спровођења истраге јавни тужилац може прекинути, обуставити и завршити истрагу.

Јавни тужилац **прекида** истрагу онда када:

- 1) *код осумњиченог после учињеног кривичног дела наступи душевно обољење или душевна поремећеност или каква друга тешка болест због које не може учествовати у поступку;*
- 2) *нема предлога оштећеног или одобрења надлежног државног органа за гоњење, или се појаве друге околности које привремено спречавају гоњење.*

Истрага се може прекинути ако:

- 1) *се не зна боравиште осумњиченог;*

⁶⁵ Чл. 295. Законик о кривичном поступку

2) је осумњичени у бекству или иначе није достиган државним органима.⁶⁶

Пре него што донесе наредбу о прекиду истраге, јавни тужилац ће прикупити све доказе о кривичном делу осумњиченог до којих се може доћи. Ако је истрага прекинута из разлога предвиђеног у ставу 2. тачка 2) члана 307 ЗКП/11 јавни тужилац ће предложити да се према осумњиченом одреди притвор. Кад престану сметње које су проузроковале прекид, јавни тужилац ће наставити истрагу.⁶⁷

У складу са чланом 308. Законика о кривичном поступку, јавни тужилац може у току истраге да одустане од гоњења осумњиченог и обустави истрагу ако: 1) дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности 2) је кривично гоњење застарело или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење 3) нема довољно доказа за оптужење. У случају из става 1. члана 308, јавни тужилац ће наредбом обуставити истрагу и о томе обавестити осумњиченог и оштећеног (члан 51. став 1. ЗКП). Када јавни тужилац у току истраге нађе да су ствари у истрази довољно разјашњени и сматра да је прикупио довољно доказа за оптужење, он ће донети наредбу о завршетку истраге коју ће доставити осумњиченом и његовом браниоцу и обавестити оштећеног о завршетку истраге. Јавни тужилац такође може да одустане од гоњења у току истраге, с тим што је дужан да обавести оштећеног и осумњиченог. Јавни тужилац у току истраге може да прошири истрагу на лице или да је прошири у погледу кривичног дела а све на основу прикупљених доказа у току истраге.

Не треба заборавити, да иако је истрага јавнотужилачка, а јавни тужилац по дефиницији странка у кривичном поступку, истрага не сме да буде страначка, или боље речено - једностраначка. Ово није ни у најмањој мери контрадикторно, јер је тако широм Европе у државама које већ деценијама имају јавнотужилачку, односно државно-тужилачку истрагу.⁶⁸ С обзиром да је новим Закоником наглашена улога тужиоца у фази кривичног поступка која претходи оптужењу, нови концепт истраге је у великој мери био предмет и тема коментара и аутентичних тумачења од стране истакнутих правника у Републици Србији, па је читав концепт „паралелне“ истраге

⁶⁶ Чл. 307. Законика о кривичном поступку

⁶⁷ Ibidem

⁶⁸ С. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, München, 1997, стр. 57 – 58

према Законнику из 2011. године и доказна активност одбране током јавнотужилачке истраге.⁶⁹

Чланом 6. Законика о кривичном поступку прописује се законитост кривичног гоњења која се огледа у томе да је јавни тужилац дужан да покрене кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице извршило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Јавни тужилац је складу са Закоником дужан да непристрасно разјасни сумњу о кривичном делу за које спроводи службене радње и да са једнаком пажњом испитује чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист. Што се тиче доказивања оптужбе, терет је на тужиоцу.⁷⁰ Странке предлажу доказе који се изводе пред судом али се пресуда може засновати само на доказима који су сами по себи и по начину прибављања у складу са Уставом, Закоником или другим законом и општеприхваћеним правилима међународног права.

Покушај спровођења „паралелне“ истраге покушај увођења новина из англосаксонског права у европскоконтинентални систем битан корак али заправо могућност која нема баш реалних изгледа у нашој домаћој легислатури. Овде заправо долази до проблема онда када се ради о доказима који морају да имају испуњене форме које су прописане законом, односно морају да буду прибављени у складу са Уставом, Закоником и другим позитивним прописима да би били прихваћени од стране суда. У домаћој теорији критикује се ова могућност на страни окривљеног и поставља се питање „Којим би механизмима могло обезбедити да окривљени може саслушавати сведоке и каквим би их мерама могао „принудити“ да испуне своје процесне дужности?“ У новом Законнику о кривичном поступку, додуше, сада није уведен потпуни формални „паралелизам“ у истрази, па тако окривљени не може формално и заиста истоветно, као што то може супротна странка, односно јавни тужилац „да испитује своје сведоке“ током истраге коју против њега води јавни тужилац, али може да на одговарајући начин прикупља њихове изјаве.⁷¹

На основу свега наведеног, долази се до закључка да се овом могућношћу на страни окривљеног може чак и минимално повредити претпоставка његове невиности која је једна од основних принципа самог кривичног поступка, јер био окривљени био

⁶⁹ М. Шкулић, Г. Илић, *Нови Законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад“*, Београд, 2013. стр. 56-57

⁷⁰ Чл. 15. Законик о кривичном поступку

⁷¹ М. Шкулић, Г. Илић, *Нови Законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад“*, Београд, 2013. стр. 56-57

дужан да доказује своју невиност, а она би требало да се претпоставља, све до правноснажног окончања поступка.

Чланом 295 Законика, одређује се сврха истраге, која се покреће против одређеног лица за које постоје основи сумње да је учинили кривично дело и против непознатог учиниоца када постоје основи сумње да је учинио кривично дело.⁷² Тумачењем чл. 295 долази се до закључка да истрага служи јавном тужиоцу да би у том процесу прикупио доказе који су потребни за одлучивање о томе да ли ће подићи оптужницу или обуставити поступак као и да изведе све доказе које сматра целсходним за вођење поступка. Главна идеја прикупљања наведених доказа у истрази јесте то да се извођење доказа обави што раније, да се осујети било каква могућност за то да се отежа или онемогући извођење одређених доказа у каснијим фазама кривичног поступка. Самосталност и независност јавног тужиоца у поступању доводи до тога да докази које је јавни тужилац прикупио у претходним фазама кривичног поступка имају значај на суду, односно, могу се провести као доказ читањем не нужно и поновним извођењем, али се доводи у питање њихов формални кредибилитет из разлога што се докази превасходно изводе пред судом а изузетно се проводе као писани и читају на главном претресу у кривичном поступку. Оно што је важно рећи јесте то да докази које тужилац изведе у току истраге неспорно могу служити као апсолутно веродостојни докази на којима се у складу са законом може заснивати и сама пресуда, ваља истаћи да је важност тужиочевих доказа прикупљених у току предистражног и истражног поступка изузетна.

⁷² Чл. 295. Законика о кривичном поступку

7. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСТУПКУ ОПТУЖЕЊА

Према Законнику о кривичном поступку, следећа фаза у поступку јесте фаза оптужења. Пресуђењу кривичне ствари претходи фаза оптужења, тј. фаза „стављања под оптужбу”, чија је сврха припрема главног претреса (у овој фази се подиже оптужни акт, којим се захтева одржавање главног претреса, омеђује се предмет пресуђења и окривљени се упознаје са оптужбом). Отуда је оптужење фаза припремног, претходног стадијума кривичног поступка, која може започети ако постоји довољно основана сумња (тзв. вероватноћа) о кривичном делу и о учиниоцу.⁷³ Када јавни тужилац након предистражног поступка и након свих спроведених радњи дође до оправдане сумње да је одређено лице извршило кривично дело које му се ставља на терет јавни тужилац је дужан да подигне оптужни акт.

У зависности од тога колика је казна прописана за кривично дело које се окривљеном ставља на терет разликујемо две врсте оптужних аката и то за кривична дела за која је приписана казна до 8 година *оптужни предлог* (скраћени поступак) и за кривична дела за која је прописана казна преко 8 година *оптужница* (редовни поступак). За кривична дела за која је прописана казна преко 8 година обавезно је доношење наредбе о спровођењу истраге док код кривичних дела до 8 година нема формалне истраге. Оптужни акт мора да има одређену садржину која је прописана законом, уколико их не садржи оптужни акт не може да ступи на правну снагу.

Оптужница се подиже у року од 15 дана од када је завршена истрага. У нарочито сложеним предметима овај рок се може на основу одобрења непосредно вишег јавног тужиоца продужити за још 30 дана. Тако, на пример, у супротности је са одредбом члана 14. ст. 1. и 2 КЗ РС из које јасно произлази да „нема кривичног дела без кривице”, а питање кривице могуће је посматрати само у контексту конкретног, а не неког непознатог лица.⁷⁴

Ако јавни тужилац не подигне оптужницу у наведеном и не изјави да одустаје од кривичног гоњења, окривљени, његов бранилац и оштећени могу у року од осам дана

⁷³ В. Ђурђић, *Унапређење законика о кривичном поступку*, Мисија ОЕБСа у Србији, уредници М. Шкулић, Г. Илић, Београд, 2015, 82 стр.

⁷⁴ С. Бркић С. *Критички осврт на прву главу радне верзије Нацрта ЗКП Србије од 14. септембра 2010. године*, РКК бр. 2/2010, стр. 71-95

од дана истека рока за подношење оптужнице да поднесу приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. Ако оштећени није обавештен о завршетку истраге (члан 310. став 1. ЗКП), може да поднесе приговор у року од три месеца од дана када је јавни тужилац донео наредбу о завршетку истраге.⁷⁵ Непосредно виши јавни тужилац ће у року од 15 дана од дана пријема приговора донети решење о одбијању или усвајању приговора. Против решења јавног тужиоца није дозвољена жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да у одређеном року који не може бити дужи од 30 дана подигне оптужницу.⁷⁶ Ако прикупљени подаци о кривичном делу и учиниоцу пружају довољно основа за оптужење, оптужница се може подићи и без спровођења истраге. Одредбе о оптужници и испитивању оптужнице примењиваће се сходно и на приватну тужбу, осим ако се она подноси за кривично дело за које се спроводи скраћени поступак.⁷⁷

Законик прописује децидно да оптужница као правни акт мора да садржи име и презиме окривљеног са личним подацима и подацима о томе да ли се и од кад налази у притвору или се налази на слободи, а ако је пре подизања оптужнице пуштен на слободу, онда колико је провео у притвору; мора да садржи опис дела из ког произилазе законска обележја кривичног дела, време и место извршења кривичног дела, предмет на коме је и средство којим је извршено кривично дело, као и остале околности потребне да се кривично дело што тачније одреди; законски назив кривичног дела, са навођењем одредаба закона које се по предлогу тужиоца имају применити; означавање суда пред којим ће се одржати главни претрес; предлог о доказима које треба извести на главном претресу, уз назначење имена сведока и вештака, списка и предмета који служе за доказ; образложење у коме ће се према резултату истраге описати стање ствари, навести докази којима се утврђују чињенице које су предмет доказивања, изнети одбрана окривљеног и становиште тужиоца о наводима одбране.

Када се окривљени налази на слободи, у оптужници се може предложити да се одреди притвор са навођењем и образложењем разлога за притвор који се предлаже, а ако се налази у притвору, може се предложити да се пусти на слободу. Једном оптужницом може се обухватити више кривичних дела или више окривљених само ако

⁷⁵ Чл. 331. Законик о кривичном поступку

⁷⁶ Ibidem

⁷⁷ Ibidem

се по одредбама члана 30. Законика о кривичном поступку и може се спровести јединствени поступак и донети једна пресуда.⁷⁸

Следећа фаза у поступку оптужења је да јавни тужилац доставља оптужни акт суду који проверава садржину акта и уколико је потребно враћа тужиоцу да у року од 3 дана исправи. Доставља се у довољном броју примерака за окривљене и њихове браниоце као и за суд. Окривљени има право на одговор на оптужни акт и након испитивања оптужбе од стране већа првостепеног суда који је надлежан за поступање, оптужни акт се потврђује или се одбацује уколико суд утврди да су за то испуњени услови.⁷⁹ Потврђивањем оптужног акта он ступа на снагу и почињу припреме за главни претрес пред поступајућим судом. С обзиром да тужилац као руководећи орган предистражног поступка и државни орган са функцијом да гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела, подношењем оптужнице изражава оправдану сумњу да је одређено лице извршило кривично дело, он мора да на основ прикупљених доказа и потврди ту оправдану сумњу и оправда одлуку за оптужење. Постоји и контрола оптужбе, на тај начин што у складу са чл. 336 ЗКП РС/11 окривљени има право да у року од 8 дана поднесе одговор на оптужни акт којим указује на евентуалне недостатке оптужбе, а суд који суди у првом степену одлучује о том приговору.

⁷⁸ Чл. 332. Законик о кривичном поступку

⁷⁹ Чл. 333. Законик о кривичном поступку

8. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НА ГЛАВНОМ ПРЕТРЕСУ

8.1. Терет доказивања оптужбе

Предузимањем процесних радњи и овлашћења ради прикупљања доказа у претходним стадијумима кривичног поступка јавни тужилац може доћи до оправдане сумње да је одређено лице извршило одређено кривично дело и тада има обавезу да га на основу тога оптужи. Терет доказивања оптужбе је на тужиоцу. Када се говори о главном претресу или централном делу кривичног поступка актуелна је теорија о „страначком двобоју“ пред неутралним судом.⁸⁰ Нови Законик хтео да „доказно растерети“ суд и да предвиди бољи начин доказивања тако што ће странке и бранилац примарно изводити доказе.⁸¹ Није исто доказивати оптужбу и утврђивати чињенично стање. Оптужба се заснива на одређеном степену сумње и њу би тужилац морао да докаже већ својим оптужним актом, односно доказима на којима се оптужни акт темељи, а кривица се може утврдити тек онда када она произиђе из изведених доказа, односно када суд закључи да је на главном претресу доказано да је оптужени учинио кривично дело које је предмет оптужбе.⁸² Адверзијалност поступка има за циљ да растерети суд од извођења доказа односно утврђивања истине и оставља на странкама, тужиоцу и окривљеном да доказе предлажу. Тужилац као странка у поступку има задатак да докаже оптужбу, односно терет доказивања кривице је на њему. Окривљени је невин док се правноснажном одлуком не докаже супротно. Јавни тужилац мора пред судом на несумњив начин да докаже своје наводе из оптужног акта и да пред судом докаже кривицу окривљеног.

8.2. Увођење адверзијалног поступка и процесни положај јавног тужиоца

Нови Законик из 2011. год прелази са начела материјалне истине на судско утврђивање чињеничног стања, тј. на формалну истину. Овакве измене доводе до различитих теоретских и практичних полемика и мишљења. Начело истине се не

⁸⁰ М. Шкулић, Г. Илић и др. Нови Законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред- два корака назад“, Београд, 2013, стр. 91-92

⁸¹ Ibidem

⁸² Ibidem

прокламује и не истиче као такво из разлога што суд није обавезан да изводи доказе по службеној дужности већ их изводи искључиво на предлоге странака у поступку или ако оцени да су изведени докази по предлогу странака нејасни или противречни, а потребно је свестрано расправити предмет доказивања.⁸³ Што се тиче адверзијалности поступка у садејству са страначким карактером поступка, она се види у делу главног претреса односно централног дела кривичног поступка, јер је у фази истраге тужилац државни орган. Као што је већ речено терет доказивања кривице је на тужиоцу а он као странка у поступку може предлагати доказе као што то може и окривљени. Имајући у виду члан 16 ЗКП РС/11 сумња у погледу одлучних чињеница је у корелацији са чињеницама у чију извесност суд мора бити уверен, јер једино тако може да донесе пресуду – имајући у виду и то да је извесност закључак о несумњивом постојању чињеница заснован на објективним мерилима расуђивања. Члан 16 Законика предвиђа да је суд дужан да непристрасно оцени изведене доказе и да на основу њих са једнаком пажњом утврди чињенице које терете или иду у корист окривљеном. Суд цени доказе по слободном судијском уверењу а пресуда се заснива искључиво на чињеницама у чију извесност је суд уверен.

Према важећем процесном закону, доказна активност је готово у потпуности на странкама, изузетно и супсидијарно на суду, док извођење доказа мора бити у надлежности суда. У супротном, ако би странке руководиле извођењем доказа, кривични поступак би био претворен у својеврсну анархију, имајући у виду супротстављене интересе које иманентно имају странке у поступку.⁸⁴ Тумачењем чл. 16 ЗКП РС/11 разумемо да суд има дужност да, на основу оцене изведених доказа, закључи о извесности утврђених чињеница. У неким радовима се наводи наводи да круг правно релевантних чињеница, које је потребно утврдити, произилази из предмета оптужбе, а квантитет и квалитет доказа одређују учесници у поступку, највећим делом – странке. Да би суд испунио своју дужност, предмет доказивања мора бити свестрано расправљен. Поимање критеријума „свестраног“ расветљења кривичне ствари зависи од личности судије, у сваком конкретном случају. Суд мора имати потпун чињенични фондус да би могао донети правилну и закониту одлуку.⁸⁵

⁸³ Чл. 15. Законика о кривичном поступку

⁸⁴ И. Илић, Реперкусије измењених процесних улога на утврђивање чињеница у кривичном поступку Научни чланак број удк: 343.131.8, Зборник радова Правног факултета у Нишу, број 68. Година 53, 2014. стр. 592

⁸⁵ И. Илић, *op.cit.* стр. 594

Улога јавног тужиоца на главном претресу је такође важна иако он сада није руководилац као што је то био у предистражном поступку. Јавни тужилац у својству странке пред судом, која уједно има овлашћење за заступање оптужбе и терет доказивања оптужбе иницира почетак суђења излагањем оптужбе. Излагање оптужбе почиње навођењем генералија окривљеног, затим се наводе елементи бића кривичног дела које се окривљеном оптужбом ставља на терет, док у даљем излагању јавни тужилац наводи доказе које је прикупио у току предистражног поступка и на основу којих темељи оптужбу. Одбрана има право да одговара на предложене доказе а затим и да сама предлаже извођење доказа. Јавни тужилац излаже и предлаже суду, пре свега, материјалне доказе које ће провести у току поступка и предлаже евентуално и друге нематеријалне доказе за које се сматра да су битни за доказивање оптужбе које се окривљеном ставља на терет. Суд изводи доказе на предлог странака а изузетно сам одређује да се докази изведу. Инквизициона максима је постављена изузетно. У погледу редоследа извођења доказа прво се изводе докази које је предложио тужилац, потом докази које предложи одбрана, након тога доказа чије је извођење одредило веће по службеној дужности и по предлогу оштећеног, а на крају докази о чињеницама од којих зависи одлука о врсти и мери кривичних санкција. Саслушање се спроводи тако што сведока или лице које је предложила једна странка, прво испитује она, затим супротна странка (унакрсно испитивање) да би на крају суд имао могућност и овлашћење да од испитиваног лица тражи појашњење чињеница за које је остао у недоумици, са циљем утврђивања истине. Начело расправности или контрадикторности, као један од основних принципа, налази изразиту примену на самом главном претресу (*audiatur et altera pars*). Могућност окривљеног да може да прикупља и да предлаже доказе у своју одбрану јесте позитивна и иде у корист окривљеног али је у пракси врло дискутабилна и критикована из више разлога. Адверзијалност поступка долази до изражаја сада посебно у страначком двобоју пред судом, када применом начела контрадикторности странке имају могућност да се изјашњавају о свему што је изнето на претресу у смислу аргумент-противаргумент, док је на тужиоцу и даље терет доказивања оптужбе. Суд је дужан да омогући овакав вид расправе и да на непристрасан и објективан начин утврди чињенично стање. У процесној литератури⁸⁶ се такође сматра да суд као непристрасан не би смео да улази у страначки двобој, не би смео да фаворизује ниједну странку, не би смео да изражава

⁸⁶ И. Илић, *op.cit.* стр. 594

потпору оптужби нити да повлађује окривљеног, већ да буде у улози оног пред киме се расправља о доказима који су прикупљени ранијој фази кривичног поступка.⁸⁷

Терминологија коју користи законописац у новом Законику о кривичном поступку из 2011. године у конкретном случају када се ради о расправи пред претресним већем првостепеног суда који одлучује јесте дискутабилна. Са становишта законописца пред судом се расправља о основаности сумње која је настала као резултат претходне фазе поступка (фазе предистражног поступка) па се самим тим поставља питање да ли се овде крши претпоставка невиности која је гарантована Уставом и другим законским актима? У конкретном случају, мишљења смо да би адекватнији израз био да се пред судом расправља непристрасно о доказима који су прикупљени у претходној фази поступка јер би то значило да претпоставка невиности није повређена ни на један начин а да окривљени и даље у пуној мери има право на одбрану и право на јавну, непристрасну расправу пред судом како би одбио оптужбу која му се ставља на терет.

У кривичном поступку, у извесном броју случајева, долази до каснијег утврђивања истине која је супротна истини утврђеној у претходним стадијумима кривичног поступка. Уз све то, ова истина је у извесном смислу, истовремено и субјективна, јер исти материјал може да остави различите утиске на оне који га цене и доведе до различитих оцена разних судова.⁸⁸

Занимљива је расправа о материјалној истини и формалној или страначкој истини која омогућава сагледавање различитих процеса и правила о утврђивању истине у европском или континенталном и англосаксонском, одосно англоамеричком кривично процесном праву. Немогуће је представити оно што је до данас написано с тим у вези, овде се морамо задовољити да у само једној реченици забележимо (цитирајући оно што је професор Weigen рекао тражећи одговор на питање како је кривични поступак усмерен на утврђивање истине) *да је из перспективе инквизиторског принципа прикушљање чињеница усмерено на њихово утврђивање у прошлости у обиму потребном за веродостојну пресуду и без обзира на жеље странака док је за страначко оријентисани поступак карактеристично да се истина дефинише као верзија чињеница прихватљива за стране у спору.*⁸⁹

⁸⁷ Ibidem

⁸⁸ Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Београд, 1990, стр. 19.

⁸⁹ А. Петровић, И. Јовановић, *Савремене тенденције кривичног процесног права у Србији и регионалан кривични процес законодавства, нормативи и практични аспекти*, Београд, 2012, 193 стр.

Сагледавајући активности странака и законске могућности за то, чланом 395 ЗКП-а прописано је да странке и бранилац могу до завршетка главног претреса предложити да се изведу нови докази а могу поновити предлоге који су раније одбијени, с тим што о томе одлучује председник већа који одлуку о извођењу предложеног доказа може мењати до краја главног претреса. Судаће веће може одлучити да се изведу докази који нису предложени и од којих је предлагач одустао.⁹⁰

Значај доказа који су прикупљени у току предистражног и истражног поступка огледа се у томе што председник већа може записник о испитивању сведока у претходној фази поступка провести као доказ на главном претресу у случају да сматра да нема потребе испитивати поново истог сведока. Јавни тужилац је у обавези да прати ток главног претреса као и да прати шта суд утврђује на основу проведених доказа па је самим тим у обавези да, уколико суд утврди друго чињенично стање од оног које је утврдио тужилац у предистражном поступку, усклади оптужни акт и квалификацију кривичног дела како не би дошло до ослобађања окривљеног од стране суда из разлога што није доказано да је извршио дело које му се оптужним актом ставља на терет. Уколико суд, не ослободи окривљеног због тога што је јавни тужилац пропустио да усклади оптужни акт са новоутврђеним чињеничним стањем, може доћи до прекорачења оптужбе и самим тим незаконите судске одлуке. Јавни тужилац на крају главног претреса, у завршној речи, поред тога што истиче доказе који су у току поступка преоведени и доказани у корист оптужбе и против окривљеног он предлаже врсту и висину казне којом суд није везан приликом доношења одлуке.

Ако на главни претрес, који је заказан на основу оптужнице јавног тужиоца, не дође јавни тужилац или лице које га замењује, председник већа ће о томе обавестити надлежног јавног тужиоца и затражити да одмах одреди замену. Ако то није могуће, председник већа ће одредити да се главни претрес не одржи и о томе ће обавестити надлежног јавног тужиоца и Државно веће тужилаца, који имају обавезу да обавесте суд о предузетим мерама. Ако на главни претрес не дође оштећени као тужилац или приватни тужилац, нити њихов пуномоћник, који су уредно позвани, а изостанак нису оправдали, веће ће решењем обуставити поступак.⁹¹

Ако се у току главног претреса открије раније учињено кривично дело оптуженог, веће ће по оптужници овлашћеног тужиоца, која може бити и усмено изнесена,

⁹⁰ Чл. 365 - 396. Законик о кривичном поступку

⁹¹ Чл. 379. Законик о кривичном поступку

проширити главни претрес и на то дело, или одлучити да се за то кривично дело посебно суди. Ако веће прихвати проширење оптужнице прекинуће главни претрес и обезбедити довољно времена за припремање одбране.⁹² Против проширене оптужнице може се поднети одговор (члан 336.). Ако је за пресуђење дела из става 1. члана 410 ЗКП РС/11 надлежан виши суд, веће ће одлучити да ли ће му уступити и предмет по коме води главни претрес.⁹³ У току главног претреса тужилац може одустати од гоњења све до његовог окончања. Јавни тужилац у току главног претреса мора да прати његов ток, мора да прати чињенично стање које произилази из изведених доказа и да по потреби мења и усклађује оптужни акт.

9. ПРОЦЕСНИ ПОЛОЖАЈ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА НАКОН ДОНОШЕЊА ПРЕСУДЕ

Након закључења главног претреса, уколико не отвори претрес опет, суд доноси пресуду. Пресуда се изриче и објављује у име народа. Суд није везан за предлоге тужиоца у погледу правне квалификације кривичног дела. (чл. 418-420 ЗКП РС/11). Пресудом се: 1) оптужба одбија (**одбијајућа пресуда**); 2) оптужени ослобађа од оптужбе (**ослобађајућа пресуда**); 3) оптужени оглашава кривим (**осуђујућа пресуда**).⁹⁴ Јавни тужилац је овлашћен да изјављује правне лекове на првостепену одлуку суда као и касније на другостепену одлуку. Јавни тужилац може изјавити жалбу како на штету, тако и у корист оптуженог⁹⁵, а то је право које произилази из његове улоге заштитника закона у кривичном поступку. Јавни тужилац може побијати пресуду из свих законом предвиђених разлога.

9.1. Процесни положај тужиоца у поступку по редовним и ванредним правним лековима

Након достављања пресуде странкама почиње да тече рок за изјављивање редовног правног лека. Редовни правни лек јесте жалба. Жалба се може изјавити против сваке

⁹² Чл. 410. Законик о кривичном поступку

⁹³ Чл. 410. Закон о кривичном поступку

⁹⁴ Чл. 421. Законика о кривичном поступку

⁹⁵ Чл. 433. Законика о кривичном поступку

првостепене пресуде док је код другостепене она изузетна и то у случају кад је другостепени суд преиначио првостепену пресуду којом је оптужени ослобођен од оптужбе и изрекао пресуду којом се оптужени оглашава кривим.⁹⁶ Странке у току поступка могу изјављивати жалбе и на решења која су донета сем уколико изричито Закоником није прописано другачије. Жалба, као редовни правни лек има рок у коме се изјављује, има прописан начин изјављивања, садржину која је обавезна по ЗКП-у, а жалбу могу изјављивати странке, бранилац и оштећени. Они су легитимисани по Законику. Тужилац као и оптужени и оштећени могу се одрећи од права на жалбу или могу одустати од жалбе у сваком случају, сем у случају прописаним у Законику. Странке могу побијати пресуду због: **1)** битне повреде одредаба кривичног поступка; **2)** повреде кривичног закона; **3)** погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања; **4)** одлуке о кривичним санкцијама и о другим одлукама.⁹⁷

Јавни тужилац као заштитник закона може изјављивати жалбу из свих претходно наведених разлога разлога и дужан је да се стара о уставности и законитости у сваком делу кривичног поступка. Он је у овом делу поступка и даље странка у поступку, као што је то био на главном претресу, односно може изјављивати правни лек и учествовати у поступку након доношења пресуде искључиво као странка. Он у жалби наводи све разлоге због којих побија пресуду и предлаже другостепеном суду врсту и висину санкције, чијим предлогом ни другостепени суд није везан. Што се тиче ванредних правних лекова, процесна улога и значај јавног тужиоца огледа се у томе што је овлашћен да поднесе *захтев за понављање поступка* и након смрти окривљеног о коме одлучује судеће веће првостепеног суда који је претходно одлучивао о предмету. Други ванредни правни лек који предвиђа ЗКП јесте *захтев за заштиту законитости* који могу поднети Републички јавни тужилац, окривљени и његов бранилац (чл. 470-494 ЗКП РС/11). Такође, улога јавног тужиоца је и даље страначка, тако да својим правним лековима може са истим правима као и окривљени да учествује до правноснажног окончања кривичног поступка.

⁹⁶ Чл. 463. Законика о кривичном поступку

⁹⁷ Чл. 437. Законика о кривичном поступку

10. УЛОГА ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У ПОСЕБНИМ ПОСТУПЦИМА И ДИВЕРЗИОНИМ ФОРМАМА

Посебни поступци у контексту новог Законика из 2011. године трпе измене које се огледају у томе што се систематизација ових поступака мења. Кривични и некривични поступци стављају се у исти одељак док се у трећем делу Законика налази *скраћени поступак* (опште одредбе, рочиште за изрицање кривичне санкције и посебне одредбе о изрицању судске опомене), затим *поступак за изрицање мера безбедности*, *поступак за одузимање имовинске користи*, *поступци за преиначење правноснажне пресуде*, *поступци за остварење права осуђеног*, *поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободе и неосновано осуђеног* и *поступци за издавање потернице или објаве*. С обзиром на различиту улогу јавног тужиоца у посебним поступцима, а у складу са степеном учешћа и овлашћења јавног тужиоца биће обрађен скраћени кривични поступак као најважнији од свих посебних поступака.

10.1. Скраћени кривични поступак

Новим Закоником из 2011. године уводе се новине у погледу скраћеног поступка који се примењује *за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до 8 година*. Скраћени поступак не представља новину у домаћем кривичнопроцесном праву, с тим што можемо закључити да је изменама Законика вишеструко проширено поље његове примене.⁹⁸ Примена одредаба скраћеног поступка неће бити изузетак већ правило, односно највећи број кривичних поступака ће пред основним судовима бити вођен сходно одредбама скраћеног поступка.⁹⁹ Скраћени поступак је посебан поступак чија специфичност у односу на редовни поступак јесте управо у поједностављењу форме поступања, што је и његов циљ. Закоником о кривичном поступку из 2011. године, члановима 496-520 прописан је начин вођења скраћеног кривичног поступка. Скраћени поступак се покреће на основу оптужног предлога јавног тужиоца или на основу приватне тужбе. Јавни тужилац је овлашћен да предлаже притвор с тим што је дужан да образложи разлоге због којих предлаже одређивање притвора који може трајати 30 дана, уз једно продужавање за још 30 дана.

⁹⁸ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Београд, 2013, ОЕБС, Мисија у Србији; стр. 403

⁹⁹ Ibidem

Још једна карактеристика овог поступка јесте поступак медијације. Нови ЗКП, уводи обавезно мирење странака, што раније није била обавеза него могућност. Њена суштина се огледа у обавези судије да пре одређивања главног претреса за кривична дела за која се гони по приватној тужби, позове приватног тужиоца и окривљеног да одређеног дана дођу у суд ради упознавања са могућношћу упућивања на поступак медијације.¹⁰⁰

Поступак медијације се окончава: закључивањем споразума; одлуком посредника, после консултације са странама да се поступак обуставља, јер даљи поступак није оправдан, или изјавом стране о одустајању од даљег поступка (члан 10 Закона о посредовању-медијацији). Уколико се медијација не оконча споразумом, предмет се враћа судији на даљи поступак када, у складу са принципом поверљивости медијације, суду треба пренети само информацију да је медијација спроведена, али да споразум није постигнут (осим уколико се стране другачије не споразумеју).¹⁰¹

Улога јавног тужиоца у скраћеном кривичном поступку је као и у редовном и страначка и улога државног органа. Јавни тужилац начелно у складу са Закоником прибегава поједностављењу и флексибилности вођења кривичног поступка са циљем смањења дугих и напорних кривичних процеса а са друге стране на адекватан и брз начин окончава кривичне процесе и стара се да суд санкционише учиниоце кривичног дела и остварује владавину права. Оснаживањем улоге јавног тужиоца новим законодавством постојала је тенденција законописца да се управо оваквим поступцима убрза решавање кривичних ствари, да се растерети кривични суд, да се брже, ефикасније и економичније решавају појединачни поступци и то има добрих изгледа да је заживело у пракси.

10.2. Споразуми јавног тужиоца и окривљеног

Нови Законик о кривичном поступку уводи три врсте споразума јавног тужиоца и окривљеног: **1) споразум о признању кривичног дела, 2) споразум о сведочењу окривљеног, као и 3) споразум о сведочењу осуђеног.** Јавни тужилац је у погледу споразума које може да закључује са окривљеним овлашћен да о даљем току кривичног

¹⁰⁰ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *op.cit.* стр. 40-42

¹⁰¹ *Ibidem*

поступка практично „преговара“ са њим. Првим споразумом јавни тужилац договара са окривљеним врсту и висину санкције на основу његовог признања и окончава кривични поступак пред судом потврдом споразума од стране суда док са друга два споразума јавни тужилац користи своја процесна и материјална овлашћења да себи олакша вођење кривичног поступка, да на одређени начин може да прикупи доказе које не би иначе могао а све то на уштрб тога да окривљени или осуђени због свог сведочења задобију одређене бенефите. Пред судом ће се јавни тужилац појавити практично у улози уговорне стране са окривљеним а суд ће одлучити о споразуму који је јавни тужилац већ договорио са њим у погледу врсте и висине санкције, тако што ће одбацити, прихватити или одбити споразум.¹⁰² Јавни тужилац има двоструку улогу у овим диверзионим формама поступка у зависности од тога да ли се налази у фази преговора са окривљеним или у фази потврђивања њиховог споразума пред судом. Кад год јавни тужилац спроводи радње са циљем откривања учиниоца кривичног дела па и онда када саставља споразуме са окривљеним јесте државни орган а у поступку потврђивања тог споразума, пред судом, опет се налази у улози странке. Споразум, након што је закључен у писаној форми, подноси се надлежном суду. Јавни тужилац споразум предаје органу суда који о њему одлучује: ако је споразум постигнут до потврђивања оптужнице подноси се судији за претходни поступак, а након потврђивања се подноси председнику већа. Судски поступак за разматрање и доношење одлуке о споразуму је регулисан чланом 315 Законика о кривичном поступку. О њему одлучује судија за претходни поступак а након потврђивања оптужнице, председник већа.

10.2.1. Споразум о признању кривичног дела

Споразум о признању кривичног дела је споразум *sui generis*, и представља писмену сагласност воља између јавног тужиоца са једне и окривљеног и његовог браниоца са друге стране, у случају када се договоре да окривљени савесно и добровољно у потпуности призна извршење једног или више кривичног дела за која се терети било кривичном пријавом, наредбом за спровођењем истраге или оптужним актом, а да тужилац учини за узврат окривљеном одређене повластице и уступке (одустајање јавног тужиоца од кривичног гоњења за кривична дела која нису

¹⁰² Чл. 316, 317 и 318. Законика о кривичном поступку

обухваћена споразумом о признању кривице, о трошковима кривичног поступка и о имовинско правном захтеву), пре свега у погледу блажег кажњавања.¹⁰³

У току кривичног поступка јавни тужилац и окривљени, на иницијативу једне или друге стране, могу закључити споразум о признању кривичног дела. Ова процесна установа преузета је из америчког кривичног поступка и код нас је први пут била прописана закоником из 2006. године, а била је допуштена за кривична дела за која је прописана казна затвора до десет година (чл.304 ЗКП/06).¹⁰⁴ Новелом процесног законика из 2009. године споразум о признању кривице по први пут почиње да се примењује у правосудној пракси, а поље важења споразума проширено је на кривична дела са запрећеном казном до дванаест година затвора (члан 282а ЗКП).¹⁰⁵ Нови Законик о кривичном поступку који је донет 2011. године задржао је ову установу уз измене у појединим одредбама, од којих је најважније истаћи то да је сада споразум могуће закључити за било које кривично дело и уз измене у њеном називу који сада гласи „Споразум о признању кривичног дела“ (члан.313-319).¹⁰⁶ Измена назива би се могла објаснити усаглашавањем са новом, објективно-субјективном дефиницијом појма кривичног дела која је дата у члану 14. КЗ из 2005. године. Да би признање било потпуно осумњичени треба да прихвати не само субјективни елемент кривичног дела (кривицу) него и његове остале, објективне елементе.¹⁰⁷ Јавни тужилац у складу са Закоником може да закључи споразум којим ће окривљени признати да је извршио кривично дело и тај споразум ће морати да буде потврђен од стране суда, с тим што се води рачуна о томе да је окривљени свесно признао дело, да има других доказа који нису у супротности са признањем и да је кривична санкција коју предлаже тужилац у складу са законом.¹⁰⁸ Јавни тужилац и овде има широка овлашћења на основу којих може да преговара са окривљеним и да склапа споразум. Такође се долази до циља, а то је велики број решених предмета, ефикасност је изражена а код оваквих врста споразума, долази се до обостране користи са циљем ефикасног решавања поступака.

¹⁰³ В. Ђурђић, *Кривично процесно право, општи део*, 2017, Ниш, стр. 3. и 245.

¹⁰⁴ Чл. 304. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр.46/06

¹⁰⁵ Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр.70/01, *Службени гласник РС*, бр. 58/2004 .

¹⁰⁶ Чл. 313-319. Законик о кривичном поступку

¹⁰⁷ М. Грубач, *Споразум о признању у кривичном и прекршајном поступку*, стр.41

¹⁰⁸ Чл. 317. Законик о кривичном поступку

10.2.2. Споразум о сведочењу окривљеног

Кривичноправни институт давања имунитета од кривичног гоњења потекао је из англосаксонске (common law) правне традиције, где се углавном користи у поступцима против организованих криминалних група. Споразум о сведочењу окривљеног као институт у кривичнопроцесном законодавству датира из историје и примењиван је у различитим облицима у упоредном праву. У Енглеској је то био тзв. крунски сведок који је договарао погодности у замену за то да сведочи. Овај институт постоји и у англосаксонском правном систему и примењује се врло ефикасно. Најчешће је служио томе да се откривају и да се прикупљају докази у организованим криминалним групама ради откривања и доказивања других кривичних дела. Институт „крунског сведока“ је у српско законодавство унето Закоником о кривичном поступку која 2001. године. Овај институт налазио се у оквиру главе XXIXа која је носила назив Посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела.¹⁰⁹ Ради се о томе да је чл. 320 ЗКП РС/11 предвиђено то да јавни тужилац има могућност и овлашћење да се споразуме са окривљеним који је у потпуности признао кривично дело и то под условом да је значај његовог исказа за откривање, доказивање и спречавање кривичног дела претежнија од последица које је изазавало кривично дело које је он учинио. Окривљени мора имати браниоца и споразум се у писаном облику подноси суду.¹¹⁰ Јавни тужилац се и даље јавља у двострукој улози, државни орган који „преговара“ и странка када споразум представља пред судом.

10.2.3. Споразум о сведочењу осуђеног

Споразум о сведочењу осуђеног је институт који доприноси потребама расветљавања случаја и прикупљању доказа у кривичном поступку. Ради се о споразуму који се према чл. 327 ЗКП РС/11 може закључити између јавног тужиоца и осуђеног, ако је значај исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен. За осуђеног сарадника не може бити

¹⁰⁹ З. Топић, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Мастер рад, Ниш, 2017, стр. 46-48.

¹¹⁰ Чл. 320 Законика о кривичном поступку

предложено лице које је организатор криминалне групе нити лице правноснажно осуђено на казну затвора од 40 година.¹¹¹

Споразум о сведочењу осуђеног, слично као и споразум о сведочењу окривљеног, представља варијанту задобијања тзв. кооперативног сведока. У погледу осуђеног који склапа овај споразум, овде је (с обзиром на то да је реч о лицу које је већ правноснажно осуђено) више нагласак на његовом „сведочком“ статусу (без обзира на то што се овде формално ради о учиниоцу кривичног дела), него када је у питању споразум те врсте са окривљеним, који се актуелно кривично гони, а у погледу којег, без обзира на то што је у потпуности признао кривично дело, формално важи и претпоставка невиности.¹¹² Све три врсте споразума које предвиђа Законик служе убрзању кривичног поступка и ефикасном решавању кривичне ствари у којој јавни тужилац има главну улогу, односно улогу да предлаже и преговара са окривљеним приликом закључења наведених споразума.

10.3. Одлагање кривичног гоњења - примена начела опортунитета

Иако условно одлагање кривичног гоњења представља својеврсни вид споразума између јавног тужиоца и осумњиченог, мора се нагласити да стриктно формално, и у контексту терминологије која се употребљава у Законнику о кривичном поступку ово ипак није споразум између јавног тужиоца и окривљеног.¹¹³

Примена начела опортунитета је одступање од начела легалитета, односно, онда када јавни тужилац има законско овлашћење да при испуњености услова које прописује Законик, он може закључити *suī generis* „споразум“ са окривљеним и на тај начин одложити кривично гоњење до испуњења обавезе од стране окривљеног. Онда када јавни тужилац може и има овлашћење да одложи кривично гоњење самим тим се ограничава начело легалитета – обавезе јавног тужиоца да гони учиниоце кривичног дела за које се гони по службеној дужности. Основа односно суштина овог института јесте покушај да се избегну дуготрајни поступци ради гоњења учиниоца одређених

¹¹¹ Чл. 327 Законика о кривичном поступку

¹¹² З. Топић, *Op.cit.* стр. 62-63.

¹¹³ В. Ђурђић, *Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије*, уредници С. Бејатовић, М. Симовић М, Ј. Митровић, *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014, стр. 79-92.

кривичних дела којима је друштвена последица мања, као и могућност да се поспеши ресторативна правда а умаћи ретрибуција.

Окривљени се у складу са чланом 283. ЗКП-а обавезује да испуни одређене обавезе и да на тај начин за кривична дела за које је прописана новчана казна и казна затвора до 5 година испуни обавезе прописане наведеним чланом. Овим институтом јавни тужилац има наведено овлашћење које му у многоме даје могућност да одлучује о даљем току поступка а самим тим и доприноси ресторативној правди и омогућава да услед несрећних случајева, отклањања мале штете, незнатних последица учинилац компензује или надокнади жртви оно што јој је проузроковао или у целини допринесе друштву кроз хуманитарни или други допринос. По прибављању сагласности осумњиченог, јавни тужилац доноси наредбу о одлагању кривичног гоњења.¹¹⁴

Јавни тужилац ће одлуку о условном одлагању кривичног гоњења донети у форми *наредбе*, што представља новину у односу на ранија законска решења. Наиме, стари ЗКП није прописао форму одлуке којом се одлаже кривично гоњење односно одлуке којом се одбацује кривична пријава након извршења обавезе осумњиченог. Обе ове одлуке донесиле су се у форми решења. Данас, у наредби јавни тужилац ће одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. И ово представља повећање јавнотужилачких овлашћења јер претходно овај рок није могао бити дужи од шест месеци.¹¹⁵

Даље, како је концепција новог ЗКП-а заснована на јачању улоге и овлашћења јавног тужиоца у кривичном поступку, сасвим је логично да се сагласност суда и пристанак оштећеног за примену одлагања кривичног гоњења не тражи. То је добро решење јер се јавном тужиоцу оставља много већа слобода и шири простор за примену овог института који се показао веома ефикасним, па се може очекивати још шири и чешћа примена.¹¹⁶ Јавни тужилац је својим проширеним овлашћењима у примени института одлагања кривичног гоњења врло самосталан. Он одлучује у претходном поступку о испуњености услова за примену наведеног института, доноси наредбу о одлагању гоњења, обавезује окривљеног да испуни одређене обавезе и на тај начин одступа од своје обавезе кривичног гоњења у сваком појединачном случају и обуставља кривично гоњење онда када окривљени испуни обавезе.

¹¹⁴ Чл. 283 Законика о кривичном поступку

¹¹⁵ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Београд, 2013, стр. 222.

¹¹⁶ Ibidem

За разлику о раније важећег ЗКП-а из 2001. године, који је омогућавао да јавни тужилац кривично гоњење одложи и на главном претресу тј. до његовог завршетка, уз сагласност суда пред којим се води претрес, тренутно важећи ЗКП предвиђа да се кривично гоњење може одложити све до покретања кривичног поступка, а да након покретања кривичног поступка јавни тужилац губи могућност да примени поменути институт. Примена начела опортунитета не искључује могућност примене споразума о признању кривичног дела.

11. ЗАКЉУЧАК

Сагледавајући измене које је донео нови Законик о кривичном поступку из 2011. године као целину, закључујемо да је најважнија и најрадикалнија она која се односи на концепт истраге. Истрага која је до тада била у рукама истражног судије сада прелази у руке јавног тужиоца и читав тај концепт јавнотужилачке истраге у предистражном поступку постаје врло специфичан и као такав подложен и добрим и лошим утицајима. Када се резимира, главне измене кривичног поступка према Закоником из 2011. године, су да се истрага покреће наредбом надлежног јавног тужиоца, да је покретање истраге дозвољено и против непознатог учиниоца и да је за покретање истраге довољан најнижи степен сумње - основ сумње, тј. исти онај степен сумње који се тражи и за поступање полиције у предистражном поступку. Такође, истрази претходи делатност одређених субјеката предистражног поступка (ранији преткривични поступак). Сада предистражним поступком руководи јавни тужилац који је овлашћен да предузима радње ради гоњења учинилаца кривичних дела, с тим што те радње може поверити и полицији, која је дужна да поверене радње изврши и о томе обавести јавног тужиоца. У истрази осумњичени и његов бранилац могу самостално прикупљати доказе и материјал у корист одбране, а иако је истрага у начелу тужилачка, може да дође до укључивања полиције у предузимању појединих доказних радњи, под условом да јој то јавни тужилац повери. Поред полиције у истрагу може да се укључи и судија за претходни поступак, уколико јавни тужилац одбије предлог осумњиченог и његовог

браниоца за предузимање доказне радње, или ако о предлогу не одлучи у року од осам дана од дана подношења предлога.¹¹⁷

Јавнотужилачка истрага са собом носи, као што смо видели у досадашњем излагању, мноштво добрих страна и унапређења ефикасности кривичног поступка али са друге стране због својих слабости и дискутабилних законских норматива и мноштво потешкоћа, које доводе у питање саму ефикасност поступка. Све ове измене доводе несумњиво до унапређења ефикасности кривичног поступка али се долази до питања да ли је убрзање поступка учињено на уштрб легитимитета и владавине права и саме правде?

На основу свега што је претходно изнето, говорећи о хипотезама на којима се заснивала обрада мастер рада, да је тужилачка истрага довела до повећања ефикасности кривичног поступка и да је хијерархијско устројство ЈТ неспојиво са независношћу и самосталности у поступању, по нашем мишљењу, несумњиво говори у прилог тужилачког концепта истраге и неспорно је да је управо овај концепт истраге у функцији како ефикасности кривичног поступка тако и у складу са данас владајућим ставовима у кривичноправној области у вези са овом проблематиком. Начелно, овај концепт као такав постаје (у својим различитим модалитетима) све више владајући концепт истраге у данашњем кривичнопроцесном законодавству посматрано уопште, без обзира којем систему оно припада. С обзиром на ово, може се констатовати да је исправан став скоро свих кривичнопроцесних законодавстава држава бивше Југославије која су у процесу реформе напустила судски и прешла на тужилачки концепт истраге. Оваквим решењима кривичнопроцесних законодавстава држава региона не само да се ствара нормативна основа за ефикаснији кривични поступак схваћен у квалитативном и квантитативном смислу већ се та законодавства и на тај начин изједначавају и са највећим бројем европских кривичнопроцесних законодавстава.

Међутим, насупрот овом начелном ставу било би сасвим погрешно закључити да је тужилачки концепт истраге безрезервно у функцији прокламованих циљева реформе (пре свега стварања нормативне основе за ефикаснији кривични поступак).¹¹⁸ Промена концепта истраге изискује и многе друге промене у законодавству како би се такав

¹¹⁷ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Београд, 2013, стр. 22-23.

¹¹⁸ М. Шкулић, Г. Илић, *Нови законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред - два корака назад“*, Београд, 2013, стр. 17

концепт спороводио у најбољем могућем интересу који је прокламован у чл. 1. ЗКП РС/11, а то је да нико невин не буде осуђен а да се учиниоцу кривичног дела изрекне санкција под условима које прописује кривични закон, на основу законито и правнично спроведеног поступка.¹¹⁹ Бројни проблеми у пракси су присутни свакако, да ли ће кроз промене Законика можда системски бити решене и прилагођене ономе што се *de facto* дешава на „терену“, опет, остаје да покаже време. Поставља се питање да ли је све оно што је уведено новим кривичнопроцесним законодавством успешно спроведено у пракси?

Одговор на ово питање није јединствен као што није јединствен ни приступ у нормирању највећег броја питања новог концепта истраге у кривичнопроцесном законодавству држава региона. Него, поред тога, чини се да су три општа закључка извршене анализе ове проблематике. Проблематика се тиче ЗКП Републике Србије из 2011. код којег се слободно може констатовати да највећи број његових решења није у складу са жељеним начином нормативне разраде тужилачког концепта истраге. Друго, што се тиче осталих од анализираних законодавстава, постоје не мале разлике у нормативној разради новог концепта истраге и значајна, али не и целовита, усаглашеност са општеприхваћеним начелима нормативне разраде тужилачког концепта истраге.¹²⁰ И трећа проблематика јесте да хијерархија ЈТ као високо изражено начело у функционисању тужилаштва неспорно доводи у питање непристрасност и објективност заменика јавних тужиоца и јавних тужиоца.

Истина је да *сви закони вреде колико вреде људи којих их примењују*, као што је то још давно приметио чувени Енрико Фери, али веома лоше законе не могу поправити ни најбољи људи, већ тада, нажалост, постоји опасност да њихова примена поквари и оне што их примењују.¹²¹

¹¹⁹ Чл. 1 Законика о кривичном поступку;

¹²⁰ И. Јовановић, А. Петровић-Јовановић, С. Бејатовић, *Тужилачка истрага – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*, Београд, 2014, стр. 29-30.

¹²¹ М. Шкулић, Г. Илић, *Op.cit.* . стр. 18

ЛИТЕРАТУРА

1. Бејатовић Станко, Шкулић Милан, Илић Горан, *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Београд, 2013, ОЕБС, Мисија у Србији;
2. Бејатовић Станко Илић Горан, Суботић данило, *Јавнотужилачки приручник*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, 2008, Београд
3. Бркић Снежана, *Кривично процесно право II*, Петроварадин, Нови Сад, 2013, Футура;
4. Бркић Снежана, *Критички осврт на прву главу радне верзије Нацрта ЗКП Србије од 14. септембра 2010. године, РКК бр. 2/2010И*;
5. Бељански Слободан. Илић Горан, Мајић Миодраг, *Коментар законика о кривичном поступку*, Београд, 2011, Службени гласник;
6. Васиљевић Тихомир, Грубач Момчило, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Београд, 1990, Службени гласник;
7. Вујошевић Вељко, мастер рад, *Положај јавног тужиоца у предистражном поступку*, Ниш, 2015, Правни факултет Универзитета у Нишу;
8. Грубач М. *Кривично процесно право, увод и општи део*, Београд, 2004, Службени гласник;
9. Грубач Момчило, *Нове установе и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26.09.2011. године*, Правни запис бр. 2/2011;
10. Гашовић Мирко, магистарски рад, *Организација и функције јавног тужилаштва у Савезној Републици Југославији*, Нови сад, 1999, Правном факултету у Новом саду;
11. Ђурђић Војислав, Утицај јавног тужиоца на казнену политику у новом кривичном поступку Србије; у: Бејатовић С., Симовић М., Митровић Љ., (ур) *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Бања Лука, 2014, „ЈУ Службени гласник Републике Српске“;
12. Ђурђић Војислав, Суботић Данило, *Процесни положај јавног тужилаштва и ефикасност кривичног поступка*, Београд, 2008, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца;
13. Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право – општи део*, Ниш, 2017, Правни факултет Универзитета у Нишу;
14. Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право - посебни део*, Ниш, 2017, Правни факултет у Нишу;

15. Ђурђић Војислав, Илић Горан, Лазић Радован, *Јавно тужилаштво и полиција, изазови тужилачке истраге*, Београд, 2017, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца;
16. Ђурђић Војислав, *Унапређење законика о кривичном поступку*, Зборник радова, у: Шкулић М., Илић Г., Матић Бошковић М., (ур), Београд, 2015, мисија ОЕБСа у Србији;
17. Ђурђић Војислав, Ранђеловић Небојша, Илић Горан, *Српско државно тужилаштво 1804*, Ниш, 2004;
18. Илић Горан, Матић Бошковић Марина, *Јавно тужилаштво у Србији – историјски развој међународни стандарди упоредни модели и изазови модерног друштва*, Београд, 2019, Институт за криминолошка и социолошка истраживања;
19. Илић Горан, Суботић Данило, Бејатовић Станко, (ур) *Јавнотужилачки приручник*, Београд, 2009, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије;
20. Илић Иван, *Реперкусије измењених процесних улога на утврђивање чињеница у кривичном поступку*, Научни чланак број удк: 343.131.8, 2014. Зборник радова Правног факултета у Нишу, број 68. година 53
21. Кнежевић Саша, *Кривично процесно право, општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2015. године;
22. Петровић Ана, Јовановић Иван, *Савремене тенденције кривично процесног права у Србији и регионални кривични процес законодавства, нормативи и практични аспекти*, Београд, 2012, Мисија ОЕБС у Србији;
23. Roxin Claus, *Strafverfahrensrecht*, Munchen, 1997, С.Н. Веck;
24. Jurgen Denh, *Независност и зависност Јавног тужилаштва у демократској правој држави, посматрани на примеру Немачке*, реферат са Конференције одржане 2006. године у Београду;
25. Пеић Душан, *О положају јавног тужиоца*, Београд, 1932, Правосуђе I година;
26. Хајрија Сијерчић Чолић, *Начело материјалне истине у кривичном поступку*, Зборник „Савремене тенденције кривично процесног законодавства у Србији и регионална кривично процесна законодавства (нормативни и практични аспекти)”, Београд, 2012, Мисија ОЕБС у Србији;
27. Стевановић Чедомир, Ђурђић Војислав, *Кривично процесно право, процесни субјекти, процесне радње*, Ниш, 1998, Правни факултет у Нишу;
28. Топић Зорана, мастер рад, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Ниш, 2017, Правни факултет Универзитета у Нишу;
29. Шкулић Милан, Илић Горан, *Нови законик о кривичном поступку Србије, Реформа у стилу „један корак напред - два корака назад“*, Београд, 2013, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије.

ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

1. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019;
2. Закон о јавном тужилаштву, *Службени гласник РС*, 116/2008; 104/2009, 101/2010, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 38/2012, -одлука УС, 121/2012, 101/20136, 11/2014, одлука УС 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС
3. Службени лист ДФЈ, 4/45.;
4. Службени лист ФНРЈ, број 60/46.; Службени лист ФНРЈ, број 51/54.;
5. Службени лист СФРЈ, број 7/65.; Службени гласник СФРЈ, број 6/77.;
6. Службени гласник СРЈ, број 43/91.;
7. Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр.70/01, *Службени гласник РС*, бр. 58/2004;
8. Сајт Републичког јавног тужиоца, <http://www.rjt.gov.rs/ci/>.

Наслов рада: Улога јавног тужиоца у савременом кривичном поступку

САЖЕТАК

Мастер рад на тему улога јавног тужиоца у савременом кривичном поступку рађен је као јединствена целина, са хронолошки поређаним фазама у кривичном поступку. У свим фазама кривичног поступка, наведене су углавном законске нормативе, начин на који је Законик из 2011. године утицао на измене по фазама поступка, главне измене и централни делови савременог кривичног поступка у којима јавни тужилац има најважнију улогу и који је сагледан из више аспеката.

Првенствено из законског аспекта и законских решења конкретних примена нових одредби Законика а затим и са критичког становишта, читајући и коментаришући мишљења наших домаћих истакнутих правника.

Главни циљ мастер рада био је да се представи положај јавног тужиоца у савременом кривичном законодавству као и да се сагледају проблеми практичне примене нових норми као и одраз измена на ефикасност и правичност поступка.

Кључне речи: јавни тужилац, кривични законик из 2011. године, истрага, главни претрес, правни лекови.

Title: Role of the public prosecutor in modern criminal law

SUMMARY

The master's thesis on the role of the public prosecutor in modern criminal proceedings was done as a single unit, with chronologically arranged phases in criminal proceedings. In all phases of criminal proceedings, mainly legal norms are listed, the way in which the 2011 Code influenced changes by stages of proceedings, main changes and central parts of modern criminal proceedings in which the public prosecutor has the most important role and which is considered from several aspects.

Primarily from the legal aspect and legal solutions of concrete applications of the new provisions of the Code, and then from a critical point of view, reading and commenting on the opinions of our domestic prominent lawyers.

The main goal of the master's thesis was to present the position of the public prosecutor in modern criminal legislation as well as to consider the problems of practical application of new norms as well as the reflection of changes on the efficiency and fairness of the procedure.

Keywords: public prosecutor, criminal law from 2011, investigation, main trial, legal remedies.

БИОГРАФИЈА

Марија Ђорђевић рођена је 04.07.1993. године у Врању. Завршила је основну школу и Гимназију у Врању као носилац Вукове дипломе. Дипломирала је на Правном факултету, Универзитета у Нишу 19.05.2017. године. Мастер студије уписала је школске 2017/18 године. Радила је као адвокатски приправник у адвокатској канцеларији у Врању. Дана 26.09.2019. године положила је правосудни испит при Министарству правде у Београду са одликама из кривичног и радног права. Од страних језика говори енглески језик, а основно познаје и француски језик. У току основних академских студија учествовала је у такмичењима симулације суђења.